

Alitöytäntöönpanotehtävien siirtyminen Rikosseuraamuslaitokselle

Virta, Katja

2015 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Alitytntonpanotehtvien siirtyminen Rikosseuraamus- laitokselle

Katja Virta
Sosiaali- ja rikosseuraamusalan
johtaminen ja kehittäminen
Opinnäytetyö
Toukokuu 2015

Katja Virta

Alit äytäntöönpanotehtävien siirtyminen Rikosseuraamuslaitokselle

Vuosi

2015

Sivumäärä

54+3

Opinnäytetyön tarkoituksena oli luoda työskentelymalli Rikosseuraamuslaitoksen Joensuun yhdyskuntaseuraamustoimiston käyttöön alit äytäntöönpanotehtävien siirtyessä ulosottovirastolta Rikosseuraamuslaitokselle. Opinnäytetyön aihe tuli toimeksiantona Joensuun yhdyskuntaseuraamustoimistolta ja aihe oli työelämälähtöinen.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus. Opinnäytetyöhön kerättiin aineisto sähköisellä kyselylomakkeella, joka sisälsi avoimia kysymyksiä selvitettävästä aiheesta. Aineisto kerättiin Itä- ja Pohjois-Suomen Rikosseuraamusalueen yhdyskuntaseuraamustoimistoilta, jotka ovat olleet mukana alit äytäntöönpanotehtävien siirtymiseen liittyvässä pilotointivaiheessa. Lisäksi aineistoa kerättiin Itä- ja Pohjois-Suomen Rikosseuraamusalueen arviointikeskukselta. Aineistoa täydensivät asiantuntijahaastattelut, joita tehtiin ulosottovirastossa, arviointikeskuksessa ja Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikössä sekä Rikosseuraamuslaitoksen dokumentit. Opinnäytetyö rajattiin toteutettavaksi ajalle 1.1.2014 -31.12.2014.

Sähköinen kysely lähetettiin yhteensä 27:lle rikosseuraamustyöntekijälle Itä- ja Pohjois-Suomen Rikosseuraamusalueen pilotointivaiheessa mukana olleissa yhdyskuntaseuraamustoimistoissa. Vastauksia saatiin yhteensä 11 kappaletta. Vastausprosentti oli näin ollen 40,7 %. Sähköinen kysely lähetettiin myös Itä- ja Pohjois-Suomen Rikosseuraamusalueen arviointikeskuksessa 19:lle työntekijälle ja vastauksia saatiin yhteensä 8 kappaletta. Vastausprosentti oli näin ollen 42,1 %. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisesti.

Aineiston analysoinnin jälkeen todettiin, että tavoitteena ollutta työskentelymallia ei kerätyn aineiston perusteella ollut mahdollista laatia. Vuoden 2014 aikana ei Rikosseuraamuslaitokselta tiedotettu eikä koulutettu uusien työtehtävien osalta tarpeeksi työskentelymallin luomiseksi. Myös kerätty aineisto oli kokemuspohjaista ja subjektiivista, joten mallinnuksen luominen olisi jäänyt liian suppeaksi käytössä olevan tiedon pohjalta. Opinnäytetyön keskeiseksi tuloksi nousikin kerätystä aineistosta kootut havainnot käytännön työhön liittyen.

Keskeisimmät havainnot tehdyssä selvityksessä liittyivät uusien työtehtävien organisointiin, koulutukseen, viranomaisyhteistyöhön ja asiakasnäkökulmaan. Tehdyssä selvityksessä korostui, että työtehtävien hoitamiseksi pitää olla riittävät resurssit ja työntekijät tarvitsevat koulutusta muun muassa tietokonejärjestelmien tuntemiseksi, rangaistusajansuunnitelman sisällön laatimiseksi, sijoitteluesityksen laatimiseksi ja vankiloiden toimintojen tuntemiseksi. Viranomaisyhteistyö hyvän vankeusajan toteuttamiseksi koettiin tärkeänä. Asiakkaan näkökulmasta asiointi yhdessä virastossa ja mahdollisesti tutun työntekijän luona koettiin vahvistavan asiakkuutta ja luovan turvallisuuden tunteen asiointiin.

Asiasanat: asiakastyö, rikosseuraamustyö, alit äytäntöönpanotehtävät, vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon aloittaminen

Katja Virta

Prison sentence initial actions in Criminal Sanctions Agency

Year	2015	Pages	54+3
------	------	-------	------

The purpose of this thesis was to create a working model for the Criminal Sanctions Agency's Community Sanctions Office of Joensuu. The purpose of the working model was based on prison sentence initial actions which are relocated from the enforcement agency to the Criminal Sanctions Agency. This thesis was an assignment from the Community Sanctions Office of Joensuu and it was workplace-oriented.

This thesis is a qualitative research. The research data was collected by an electronic survey which included open questions. The research data was collected from the Community Sanctions Offices of the Criminal Sanctions Region of Eastern and Northern Finland. These Community Sanctions Offices have been in a pilot phase to begin working with prison sentence initial actions. The research data was also collected from the Assessment Centre of the Criminal Sanctions Region of Eastern and Northern Finland. The research data was supplemented with expert interviews which were conducted at the enforcement agency, the Assessment Centre and the Central Administration of the Criminal Sanctions Agency. The data for this thesis was collected during 1.1.2014 - 31.12.2014.

The electronic survey was sent to 27 employees of the Community Sanctions Offices of the Criminal Sanctions Region of Eastern and Northern Finland which were taking part in the pilot phase. The number of responses was 11 and the percentage was 40.7 %. The electronic survey was also sent to 19 employees of the Assessment Centre of the Criminal Sanctions Region of Eastern and Northern Finland. The number of responses was 8 and the percentage was 42.1 %. The data analysis was based on the research data.

After analysing the data, it was concluded that it was not possible to create the working model by using the collected data. The Criminal Sanctions Agency did not provide sufficient information of instructions for performing the new duties during the year 2014. In addition, the collected data was empiric and subjective and therefore creating the working model would have been too narrow. The key results were the findings related to practical work that were collected from the data.

The key results were that the management needs sufficient resources and the employees need education to handle the computer programs, to prepare a sentence plan, to know the functions of the prisons and to prepare a placement presentation. The cooperation between authorities was seen as important. In addition, it was considered important for the client to be able to do business with a familiar employee and not have to visit more than one office to get everything done.

Keywords: working with the clients, criminal sanctions work, prison sentence initial actions, commencement of imprisonment

Sisällys

1	JOHDANTO JA OPINNÄYTETYÖN TAVOITE.....	7
2	RIKOSSEURAAMUSLAITOKSEN ORGANISAATIO.....	9
3	RIKOSSEURAAMUKSET SUOMESSA	11
4	TAUSTAA RANGAISTUSJÄRJESTELMÄN KEHITYKSESTÄ, VAIKUTTAVUUDESTA JA KUNTOUTTAMISESTA.....	13
5	EHDOTTOMAN VANKEUSRANGAISTUKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANO.....	16
5.1	Tarkoituksenmukainen seuraamusjärjestelmä	16
5.2	Täytäntöönpanon aloittaminen.....	17
5.3	Vankeuden alkutoimet ja sijoittaminen vankilaan.....	17
6	ALITÄYTÄNTÖÖNPANOTEHTÄVÄT.....	19
6.1	Nykytilanne ja toimintaprosessi.....	19
6.2	Ehdotettu uusi toimintaprosessi ja sen vaikutukset	20
7	TUTKIMUSASETELMA	22
8	TULOKSET	25
8.1	Yhdyskuntaseuraamustoimistojen vastaukset	25
8.1.1	Alitäytäntöönpanotehtävien organisointi	25
8.1.2	Koulutus.....	27
8.1.3	Yhteistyö.....	28
8.1.4	Uudet työtehtävät käytännössä.....	29
8.1.5	Kehittämisajatukset pilotointivaiheen kokemusten perusteella	31
8.2	Arviointikeskuksen vastauksia	32
8.2.1	Alitäytäntöönpanotehtävien siirtyminen	32
8.2.2	Työtehtävien organisointi.....	33
8.2.3	Asiakkaan näkökulma	34
8.2.4	Yhteistyö.....	35
8.3	Ulosottoviraston, keskushallintoyksikön ja arviointikeskuksen ajatuksia	35
8.4	Tulosten yhteenvetoa	39
8.4.1	Tiedotus alitäytäntöönpanotehtävien siirtymisestä	40
8.4.2	Uusien työtehtävien organisointi ja resurssointi.....	40
8.4.3	Koulutus.....	42
8.4.4	Yhteistyö.....	42
8.4.5	Asiakasnäkökulma	43
9	VALMISTAUTUMINEN ALITÄYTÄNTÖÖNPANOTEHTÄVIEN SIIRTYMISEEN RIKOSSEURAAMUSLAITOKSELLE	45
9.1	Työskentelyssä huomioitavaa.....	45
9.2	Eettisyydestä ja luotettavuudesta	47
9.3	Muutokseen valmistautumisesta	48

9.4 Lopuksi.....	51
LÄHTEET	52
Liite 1: Saatekirje kyselyyn	55
Liite 2: Yhdyskuntaseuraamustoimistojen kyselyrunko	56
Liite 3: Arviointikeskuksen kyselyrunko.....	57

1 JOHDANTO JA OPINNÄYTETYÖN TAVOITE

Työskentelen Rikosseuraamuslaitoksen Joensuun yhdyskuntaseuraamustoimistossa rikosseuraamustyöntekijänä. Yhdyskuntaseuraamustoimistossa tehtävä työ on yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa sekä soveltuvuusselvitysten ja seuraamusselvitysten laatimista tuomioistuinkäsittelyä varten. Rikosseuraamuslaitoksella on menossa täytäntöönpanotehtävien uudelleen organisointi, mikä tarkoittaa sitä, että ulosottoviraston hoidossa olevat alitäytäntöönpanon tehtävät vankeusrangaistukseen ja yhdyskuntaseuraamukseen liittyen ovat siirtymässä Rikosseuraamuslaitoksen hoidettaviksi. Ajankohta uusien työtehtävien siirtymiseksi on 1.5.2015. Alitäytäntöönpanotehtäviä on nykyisellään tehty Rikosseuraamuslaitoksen arviointikeskuksissa ja ulosottovirastoissa. Uudistuksen myötä ulosottovirasto jää tästä prosessista alitäytäntöönpanotehtävien osalta pois ja painopiste alitäytäntöönpanotehtävien hoitamisessa siirtyy Rikosseuraamuslaitoksen yhdyskuntaseuraamustoimistoille ja arviointikeskuksille. Tässä opinnäytetyössä alitäytäntöönpanotehtävillä tarkoitetaan vankeusrangaistuksen alkutoimiin liittyviä tehtäviä. Yhdyskuntaseuraamukseen liittyvät alitäytäntöönpanotehtävät on siten rajattu selvityksestä pois.

Joensuun yhdyskuntaseuraamustoimistossa heräsi alkuvuodesta 2014 tarve saada tietoa uusien työtehtävien hoitamisesta ja yhdyskuntaseuraamustoimiston roolista työtehtävien uudelleen organisoinnissa. Koska Rikosseuraamuslaitoksen tiedotus oli siihen mennessä ollut hyvin vähäistä asian suhteen, sain toimeksiannon opinnäytetyönä selvittää alitäytäntöönpanotehtävien siirtymiseen liittyviä seikkoja ja laatia selvityksen siitä, mitä asioita Joensuun yhdyskuntaseuraamustoimiston pitää ottaa huomioon selviytyäkseen uusien työtehtävien hoitamisesta 1.5.2015 lähtien.

Opinnäytetyöni tavoitteena oli tehdä Joensuun yhdyskuntaseuraamustoimiston käyttöön työskentelymalli uusien työtehtävien haltuunottamiseksi. Selvitin opinnäytetyössäni kuinka alitäytäntöönpanotehtävien siirto ulosottovirastolta Rikosseuraamuslaitokselle etenee ja minkälaisia mahdollisia haasteita siihen liittyy. Lisäksi selvitin, kuinka resurssointi, henkilöstökoulutus, sidosryhmäyhteistyö ja henkilöstön informointi otetaan muutosprosessin aikana huomioon. Yksi tavoitteeni oli myös selvittää asiakkaan ja vangin asemaa tässä prosessissa. Rajasin opinnäytetyöhöni keräämän materiaalin ajalle 1.1.2014 - 31.12.2014.

Opinnäytetyön myötä tutustuin ulosottoviraston nykyisiin tehtäviin alitäytäntöönpanon osalta. Oleellinen osa opinnäytetyötä olivat kyselyt, joita tein alitäytäntöönpanotehtävien hoitamiseen liittyvässä pilotointikokeilussa mukana olleille yhdyskuntaseuraamustoimistoille. Lopuksi tein keräämäni aineiston perusteella havaintoja siitä, kuinka Joensuun yhdyskuntaseuraamustoimiston rikosseuraamustyöntekijät voivat ottaa uudet työtehtävät hoitaakseen.

Opinnäytetyössäni ensisijainen tavoite oli tarkastella sitä, kuinka alitöntöönpanotehtäviä nykyisellään hoidetaan ulosottovirastossa ja yhdyskuntaseuraamustoimistoissa, jotka ovat mukana toiminnan pilotointivaiheessa. Tämän tarkastelun ja erilaisten dokumenttien ja haastattelujen pohjalta oli tavoitteena luoda malli siitä, kuinka nämä ulosottoviraston alitöntöönpanotehtävät olisi hoidettavissa jatkossa Rikosseuraamuslaitoksen Joensuun yhdyskuntaseuraamustoimistossa. Ulosottoviraston lisäksi opinnäytetyössäni keräsin tietoa Itä- ja Pohjois-Suomen Rikosseuraamusalueen arviointikeskukselta, Itä- ja Pohjois-Suomen Rikosseuraamusalueen pilotointivaiheessa mukana olevilta yhdyskuntaseuraamustoimistoilta ja Rikosseuraamuslaitoksen Keskushallintoyksiköstä.

Yhtenä tavoitteena opinnäytetyössäni oli lisäksi projektipäiväkirjan avulla aukikirjoittaa se prosessi, joka on taustavaikuttajana uusien työtehtävien siirtymiseksi. Tarkkailin erilaisia asioita prosessin aikana ajalla 1.2.2014 - 31.12.2014: Kuinka Joensuun yhdyskuntaseuraamustoimisto saa tarvittavaa informaatiota muutoksesta? Millaisella aikataululla informaatiota saadaan? Kuinka henkilökunnan koulutus on otettu huomioon uusien työtehtävien osalta? Kuinka vankilayhteistyötä tiivistetään?

Tutkimuskysymykseni kehittyi opinnäytetyöprosessin aikana ja tiivistyi selkeään muotoonsa. Taustaselvitysten ja keräämäni aineiston avulla opinnäytetyöni tarkoitus oli luoda työskentelymalli Joensuun yhdyskuntaseuraamustoimiston asiakastyöntekijöiden käyttöön. Mallin tarkoitus oli selkeyttää työskentelyprosessia, kun uudet työtehtävät otetaan vastaan 1.5.2015.

Opinnäytetyötyöni teoreettisena viitekehyksenä oli asiakastyö, rikosseuraamustyö, alitöntöönpanotehtävät ja vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon aloittaminen.

2 RIKOSSEURAAMUSLAITOKSEN ORGANISAATIO

Rikosseuraamuslaitos on Oikeusministeriön alaisuudessa toimiva täytäntöönpanoviranomainen. Rikosseuraamuslaitoksen tehtäviin kuuluvat vankeusrangaistusten ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanotehtävät. Rikosseuraamuslaitoksen tavoitteena on ehkäistä uusintarikollisuutta ja lisätä turvallisuutta yhteiskunnassa. (Rikosseuraamuslaitos 2014.)

Rikosseuraamuslaitos jaetaan organisaationa kolmeen eri rikosseuraamusalueeseen: Itä- ja Pohjois-Suomen, Etelä-Suomen ja Länsi-Suomen rikosseuraamusalueisiin. Kaikilla rikosseuraamusalueilla toimii oma aluekeskus. Aluekeskuksen alaisuudessa toimivat alueellinen täytäntöönpano ja arviointikeskus. Lisäksi Rikosseuraamuslaitoksella on täytäntöönpanoyksikkö, terveydenhuollon yksikkö ja koulutuskeskus. Kaiken tämän yläpuolella on keskushallintoyksikkö, joka sijaitsee Helsingissä ja josta käsin koko organisaatiota johdetaan. (Rikosseuraamuslaitoksen organisaatio 2014.)

Keskushallintoyksikkö on jaettu viiteen eri yksikköön: toiminnan kehitys- ja laatuysikkö, oikeudellinen yksikkö, hallintoyksikkö, talousyksikkö ja johdon tuki. Rikosseuraamuslaitosta johtaa pääjohtaja, jonka alaisuudessa maan kaikki eri yksiköt toimivat. (Rikosseuraamuslaitoksen organisaatio 2014.) Rikosseuraamuslaitoksen jokainen rikosseuraamusalue vastaa oman alueensa alueellisesta täytäntöönpanosta, kuten tuomioistuimen määräämän vankeuden ja tutkintavankeuden täytäntöönpanosta. Aluekeskuksen toiminnasta vastaa aluejohtaja. (Tapani & Tolvanen 2011, 293-294.)

Rikosseuraamuslaitoksen jokaisella rikosseuraamusalueella on oma arviointikeskus. Arviointikeskus vastaa tuomittujen ja vankien sijoittamisesta alueen laitoksiin ja rangaistusajan suunnittelusta. Rangaistusajan suunnittelu tapahtuu joko haastattelemalla tuomittua tai tuomitun ulosotossa antamien tietojen ja asiakirjatietojen pohjalta. Vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämään, joten rangaistusajan suunnitelmalla on suuri merkitys vangin elämänhallinnan edistämisen ja yhteiskuntaan sijoittumisen näkökulmasta tarkasteltuna. (Rikosseuraamuslaitos: Arviointikeskukset 2014.) Arviointikeskukset toimivat aluekeskuksen alaisuudessa (Tapani & Tolvanen 2011, 294).

Rikosseuraamuslaitoksella on oma täytäntöönpanoyksikkö, jonka tehtävänä on hoitaa rikosseuraamusalueille aiemmin kuuluneet täytäntöönpanotehtävät. Täytäntöönpanoyksikön tehtäviin kuuluu huolehtia vankeuden, valvontarangaistuksen ja tutkintavankeuden ajallisen kestön toteutumisesta perustuslain edellyttämällä tavalla. (Rikosseuraamuslaitoksen organisaatio, 2014.)

Rikosseuraamuslaitoksella on oma terveydenhuoltoyksikkö (RTHY). Se koostuu yhteisistä palveluista, jotka toimivat valtakunnallisesti. Näitä palveluja ovat toiminnan ohjaus, lääkekeskus ja hammashuolto, psykiatrinen vankisairaala Turussa ja Vantaalla sekä vankisairaala. Lisäksi terveydenhuoltoyksikköön kuuluvat vankiloiden yhteydessä toimivat poliklinikat. (Rikosseuraamuslaitoksen organisaatio, 2014.)

Rikosseuraamuslaitoksen koulutuskeskus on Rikosseuraamuslaitoksen valtakunnallinen yksikkö, joka on perustettu 1976. Koulutuskeskus antaa rikosseuraamusalaan liittyvää tutkintokoulutusta ja ammatillista täydennyskoulutusta. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus osallistuu myös aktiivisesti työelämän kehittämiseen ja uusintarikollisuutta vähentävien ohjelmien kouluttamiseen ja kehittämiseen. (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus, 2014.)

Rangaistuksia täytäntöönpannaan vankiloissa ja yhdyskuntaseuraamustoimistoissa. Suomessa on 26 vankilaa. Vankilat ovat joko suljettuja vankiloita tai avolaitoksia. Suomessa suljettuja vankiloita on 15 ja avolaitoksia 11 kappaletta. (Rikosseuraamuslaitos: Vankilat, 2014.) Suomessa on 14 yhdyskuntaseuraamustoimistoa. Yhdyskuntaseuraamustoimistot vastaavat yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta toimialueillaan. Osassa yhdyskuntaseuraamustoimistoissa laaditaan myös yhdyskuntaseuraamuksiin liittyviä asiantuntijalausuntoja ja toimeenpanosuunnitelmia oikeuden käsittelyä varten. (Rikosseuraamuslaitos: Yhdyskuntaseuraamustoimistot, 2014.)

3 RIKOSSEURAAMUKSET SUOMESSA

Rikosseuraamukset jaetaan ehdottomiin ja ehdollisiin rangaistuksiin. Vankeusrangaistus voidaan tuomita joko määräaikaisena tai elinkautisena. Määräaikainen vankeusrangaistus voi olla vähintään 14 päivää ja enintään 12 vuotta. Elinkautinen vankeusrangaistus on mahdollista tuomita vain harvoista rikoksista, ja siitä voi vapautua aikaisintaan 12 vuoden vankilassaoloajan jälkeen. Enintään kahden vuoden pituinen vankeusrangaistus voidaan määrätä ehdolliseksi. Sen ohessa voidaan tuomita joko sakkoa tai yhdyskuntapalvelua. Lisäksi rikoksen alle 21-vuotiaana tehnyt voidaan tuomita ehdollisen vankeusrangaistuksen ohessa valvontaan, joka on kestoltaan 1 vuosi ja 3 kuukautta. (Rikosseuraamuslaitos: Vankeus 2014.)

Ehdoton vankeusrangaistus suoritetaan joko suljetussa vankilassa tai avolaitoksessa. Vankeusrangaistuksen suorittaminen aloitetaan suljetussa vankilassa, mutta vanki voidaan siirtää avolaitokseen jos pidetään todennäköisenä, että vanki noudattaa avolaitoksen järjestystä. (Matikkala 2010, 17-18.) Ehdottoman vankeusrangaistuksen voi suorittaa myös yhdyskuntapalveluna tai valvontarangaistuksena tiettyjen ehtojen täytyessä. Valvontarangaistus on tuomitun kotona suoritettava rangaistusmuoto, jossa rangaistuksen suorittamista valvotaan muun muassa teknisillä välineillä sähköisesti. Valvontarangaistus voidaan määrätä, mikäli sen katsotaan edistävän tuomitun sosiaalista selviytymistä ja edesauttavan uusien rikosten ehkäisemistä. Yhdyskuntapalvelu puolestaan on palkatonta, yleishyödyllistä työtä jota tuomittu tekee sovittaakseen rangaistuksensa. (Rikosseuraamuslaitos: Valvontarangaistus 2014.)

Suomessa on käytössä järjestelmä, jota kutsutaan ehdonlaiseksi vapauttamiseksi. Se tarkoittaa vangin vapauttamista vankilasta ennen koko vankeusrangaistuksen suorittamista. Vanki suorittaa lopun tuomiostaan ehdonlaisessa vapaudessa. Vanki asetetaan ehdonlaisen vapauden valvontaan jos jäljellä oleva koeaika on pidempi kuin yksi vuosi tai rikos on tehty alle 21-vuotiaana tai jos vanki sitä itse pyytää. (Matikkala 2010.)

Lyhytaikaisvankeudeksi voidaan määritellä vankeusrangaistukset, jotka ovat kestoltaan 15 päivän ja 18 kuukauden välillä. Suomessa lyhytaikaisvankeutta voidaan määrittää yhdyskuntapalvelun pituuden mukaan eli lyhytaikaisvankeus on enintään kahdeksan kuukautta pitkä. Tämä sen takia, että yhdyskuntapalvelu on pisin ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta tuomittava rangaistusmuoto Suomessa. (Linderborg & Kivivuori 2009, 1.) Henrik Linderborg ja Janne Kivivuori (2009) ovat tehneet tutkimuksen lyhytaikaisvangeista. Heidän tutkimuksen tavoitteena on ollut kuvailla lyhytaikaisvankipopulaation taustaa ja piirteitä. Tutkimus on kytkeytynyt sosiaalitutkimuksen lisäksi rikollisuudesta irtautumiseen eli desistanssin tutkimukseen. Tutkimuksessa on selvitetty muun muassa, mitkä tekijät edistävät tai haittaavat rikosuralta irtautumista.

Lyhytaikaisvangit ovat usein heikossa asemassa kuntoutuksen, vaikuttavuuden ja yhteiskuntaan asettumisen näkökulmasta tarkasteltuna. Lavikkala (2011) esittelee artikkelissaan, kuinka Maguire ja Raynor ovat tutkineet vankien yhteiskuntaan asettumista. Tästä tutkimuksesta nousee esiin muun muassa se, että lyhytaikaisvankien kohdalla käytännön ongelmat saavat enemmän huomiota kuin rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttamiseen tähtäävät toimintaohjelmat tuomioiden lyhyiden vuoksi.

Yhdyskuntaseuraamukset ovat vapaudessa suoritettavia rangaistusmuotoja. Yhdyskuntaseuraamuksia ovat yhdyskuntapalvelu, nuorisorangaistus ja ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonta. (Rikosseuraamuslaitos: Yhdyskuntaseuraamukset 2014). Uutena yhdyskuntaseuraamuksena on rikosoikeudelliseen seuraamusjärjestelmään tullut valvontarangaistus, joka sijoittuu ankaruudeltaan ehdottoman vankeusrangaistuksen ja yhdyskuntapalvelun väliin. (Valvontarangaistus-esitys 2014).

Ehdollinen vankeusrangaistus voi olla enintään kahden vuoden mittainen. Rangaistusta ei täytäntöönpanna heti tuomion tultua täytäntöönpanokelpoiseksi, vaan rangaistuksen täytäntöönpano riippuu tuomitun käyttäytymisestä koeajalla. Ehdollinen vankeusrangaistus voidaankin nähdä vakavana varoituksena. Jos tuomittu käyttäytyy asianmukaisesti koeajalla, ei ehdollista vankeusrangaistusta panna täytäntöön. (Matikkala 2010, 60.) Ehdolliseen vankeusrangaistukseen voi liittyä valvonta, jos tuomittu on ollut rikokseen syyllistyessään nuori rikoksentekijä. Rikoksen alle 21-vuotiaana tehnyt voidaan tuomita ehdollisen vankeuden ohessa yhden vuoden ja kolmen kuukauden mittaiseen valvontaan, jos tätä on pidettävä perusteltuna nuoren sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi ja uusien rikosten ehkäisemiseksi. Valvojana toimii Rikosseuraamuslaitoksen yhdyskuntaseuraamustoimiston virkamies. (Tapani & Tolvanen 2011, 282-283.)

4 TAUSTAA RANGAISTUSJÄRJESTELMÄN KEHITYKSESTÄ, VAIKUTTAVUUDESTA JA KUNTOUTTAMISESTA

Rikos ja rikollisuus täytyy erottaa toisistaan. Rikos on tapahtuma, mutta rikollisuus on puolestaan taipumusta tehdä rikollisia tekoja. Rikollisuudella on erilaisia muotoja, muun muassa väkivaltarikollisuus, seksuaalirikollisuus, tulien sytyttely, petokset, varkaudet ja päihderikollisuus. (Haapasalo 2008.)

Stanley Cohen on kriminologi, joka on tutkinut rikollisuutta. Hänen mukaansa rikollisuuden kontrollointi voidaan länsimaisissa yhteiskunnissa jakaa kolmeen päävaiheeseen. Ensimmäinen vaihe sijoittuu 1700-luvun loppupuolelle. Tällöin rangaistus kohdistui ensisijaisesti ihmisen ruumiseen ja sitä kautta voimakkaasti ulkoiseen käyttäytymiseen. Rangaistus täytäntöönpantiin yleisillä paikoilla kuten kaupungin toreilla ja rankaisu oli täysin julkista ja näkyvää. Rikollisia, mielisairaita ja kehitysvammaisia ei tällä aikakaudella eroteltu toisistaan, vaan heitä kohdeltiin yhtäläisesti. (Laine 2011, 13.)

Cohenin mukaan toinen vaihe alkoi 1700-luvun lopussa ja voimistui 1800-luvun alun vuosikymmeninä. Tälle vaiheelle oli tyypillistä ottaa rankaisun kohteeksi ihmisen mieli. Rangaistuksia täytäntöönpantiin laitoksissa ja rankaisemisen aiheuttamaa kärsimystä ei haluttu enää näyttää julkisesti. 1800-luvulla kriminologia, psykologia ja psykiatria erottuivat omiksi tieteenaloikseen. Vankila nähtiin jo 1800-luvulla rikollisia kuntouttavana paikkana. Erityisesti yksinäisellä vaikutus koettiin syyllisyyden ja katumuksen tunteita aiheuttavaksi ja sitä kautta ihmistä muuttavaksi. Muita kuntoutusmenetelmiä olivat ahkera työ, tarkka päiväjärjestys, kuri ja koulu. (Laine 2011, 14-15.)

Kolmas vaihe sai alkunsa noin 1950-luvulla ja tämä vaihe on voimassa edelleen. Rankaisun kohteeksi tuli ulkoinen käyttäytyminen ja huomion kiinnittäminen vain rikolliseen tekoon. Kritiikki suljettuja vankiloita kohtaan alkoi ja tilalle haluttiin yhteisöllisempiä vaihtoehtoja. Kehitys Cohenin vaiheiden mukaisesti ei kuitenkaan ole ollut suoraviivaista, vaan eroja on eri maiden välillä. (Laine 2011, 16-17.)

Vankien ja rikollisten kuntouttamisajattelu voimistui 1900-luvulla. Ajattelu perustui muun muassa siihen, että on mahdollista tunnistaa ja löytää ihmisten käyttäytymiseen, myös rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttavat syyt. (Laine 2011, 30.) Vaikuttavuus rikosseuraamustyössä on noussut enemmän ja enemmän keskusteluun yhdessä rikosseuraamusjärjestelmän kehittämisen kanssa. Rangaistusten vaikuttavuudesta ja tehokkuudesta keskustellaan yhdessä kuntoutusnäkökulman kanssa. Vankiloissa järjestettävien kuntouttavien ohjelmien myötä pyritään parantamaan vangin valmiuksia rikoksettomaan elämään. (Kiehelä & Tyni, 2009.)

Viime vuosina rikosseuraamustyössä ovat korostuneet sosiaalisten tekijöiden, ulkoisen ja sisäisen vuorovaikutuksen, asiakkuuden kokonaishallinnan ja vuorovaikutuksen, asiakassuhteen ja yksilöllisen työskentelyn merkitys. Rikosseuraamusalalla on pitkään ollut vallalla ohjelmatyö. Erilaisilla ohjelmilla pyritään vaikuttamaan uusintarikollisuuden vähentämiseen ja tuomitun kuntouttamiseen. Ohjelmatyö on saanut kuitenkin osakseen myös kritiikkiä. On kritisoitu ohjelmatyön kohdentamista ja asiakkuuksien kokonaishallinnan puuttumista asiakkaiden motivoimiseksi ja tukemiseksi. Ohjelmat eivät saisi jäädä irralliseksi tuomitun elämästä. (Lavikkala 2011, 98-101.)

Lavikkala (2011) on tuonut artikkelissaan esille Farrallin tutkimuksen sosiaalisten tekijöiden merkityksestä rikollisuudesta irtautumisessa. Tutkimuksen mukaan rikollisesta käyttäytymisestä irrottautumiseen vaikuttavat motivaatio, sosiaaliset ja henkilökohtaiset olot ja valvojan työskentely. Suurin vaikutus näistä on henkilökohtaisilla sisäisillä tekijöillä: motivaatiolla ja elämäntilanteen muutoksella. Työntekijän apu tukee menestymistä muutoksessa. Ulkoisista tekijöistä suurimpina nähdään usein sopivan työn ja vakinaisen elämäntilanteen saaminen.

Kivivuori ja Linderborg (2009) ovat tehneet tutkimusta lyhytaikaisvangeista. Tutkimuksen mukaan lyhytaikaisvangit ovat kokeneet vankeinhoidon käytännöt tukevin rikollisuudesta irtautumisen suhteen. Etenkin päihdeohjelmat ovat lisänneet vankien optimistisuutta rikollisuudesta irtautumisessa. Lisäksi vangit ovat kokeneet vankilassa työskentelyllä olleen myönteisen merkityksen. Tutkimuksen mukaan vankeusaika koetaan kuitenkin usein rikollista käyttäytymistä lisäävänä, jos se ei sisällä osallistumista päihdehoitoon tai vankilan työtoimintaan.

Tyni ja Blomster (2012) ovat tutkineet vankitoimintojen merkitystä uusintarikollisuuteen. He ovat tutkimuksessaan huomanneet, että suljetuista vankiloista vapautuu paljon lyhytaikaisvankeja, joita ei ehditä sijoittaa vankitoimintoihin. Suurella osalla lyhytaikaisvangeista on korkea uusimisriski (esimerkiksi rattijuopumuksiin syylistyneet) ja heidät tulisi sijoittaa riski- ja tarveperiaatteiden mukaisesti intensiiviseen kuntoutukseen kuten vankiloiden ohjelmatoimintaan.

Asiakkuuden kokonaishallinta on nähty palveluohjauksellisena työtteen muotona. Lavikkala (2011) puhuu artikkelissaan Holtin (2000) tutkimuksesta, joka käsitteli ”case management”-käsitettä eli yksilökohtaista palveluohjausta ja malleja rikosseuraamustyön kontekstissa. Johdonmukaisuus ja sitoutuminen nousevat pääteemoiksi tutkimuksessa. Erityisesti vastuutyöntekijän sitoutuminen työhön asiakkaan kanssa auttaa asiakasta kokemaan toimeenpanon kokonaisuutena eikä sarjana erillisiä tapahtumia. Tämä auttaa myös asiakasta kokemaan itsensä toiminnan subjektina eikä objektina. Mitä enemmän tehtävät jakaantuivat eri henkilöille, sitä heikommin asiakkaat olivat selvillä asiakkuuden eri vaiheista ja niiden merkityksistä itselleen. Asiakkuuden sirpaleisuus ja hahmottomuus korostuvat erityisesti niissä tilanteissa, joissa

asiakkaan elämäntilanne on kaoottinen. Myös kotimaisissa palveluohjauskokeiluissa on tultu siihen tulokseen, että vaikuttavuuden tärkein tekijä on asiakkaan suhde tiettyyn kokonaisuudesta perillä olevaan työntekijään. Lavikkala (2011) tuo esille artikkelissaan myös Maguiren tutkimustuloksia, joissa korostuu yhdyskuntaseuraamustoimistojen ja vankiloiden vähäinen yhteydenpito ja sen kielteinen vaikutus asiakkaaseen vankeusrangaistuksen suorittamisen jälkeen.

Asiakkuudesta vastaavan työntekijän ja asiakkaan suhde, keskinäinen tuntemus ja luottamus voivat auttaa rangaistuksen täytäntöönpanoon liittyvissä ongelmatilanteissa (Lavikkala 2011, 111). Tämä korostuu myös vankilasta vapautuvien vankien kohdalla. Euroopan neuvoston yhdyskuntaseuraamustyön suosituksissa on todettu, että vankeusajan hyödyt eivät kannata vankilasta vapautumiseen asti ja vapauteen siirtymiseen liittyy ongelmia ja puutteellista yhteistyötä vankilaviranomaisten ja yhdyskuntaseuraamustyöntekijöiden välillä. Asiakkuuden kokonaisuuden hallinta korostuu tässäkin ja Euroopan neuvosto suosittelee yhteistyötä vankilan ja yhdyskuntaseuraamustoimiston valvojan välillä. (Recommendation CM/Rec (2010) 1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules 2014.)

Rikosseuraamusalan työn ydin on rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttaminen ja pyrkimys vähentää uusintarikollisuutta. Kuinka tämä käytännössä tapahtuu? Larry Motiuk puhuu kriminogeenisistä tekijöistä ja tarpeista. Kriminogeenisillä tekijöillä voidaan ennustaa rikollista käyttäytymistä ja kriminogeeniset tarpeet vaikuttavat siihen, miten todennäköisesti rikosentekijä tekee uusia rikoksia. Yleisesti puhutaan rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttavista tekijöistä. Kriminogeeniset tekijät jaetaan neljään eri ryhmään: Aikaisempi rikollinen käyttäytyminen, rikollisuudelle myönteiset asenteet ja uskomukset, rikollinen seura ja yhteiskuntamyönteisen käyttäytymisen puutteellisuus. Uusintariskiä arvioitaessa pyritään ymmärtämään mahdollisimman hyvin rikokseen syyllistyneen todennäköinen rikollinen tulevaisuus. Tällä on merkitystä muun muassa rikosentekijän kuntoutuksessa. (Motiuk 2003, 11-51.) Kriminogeeniset tekijät ovat kuitenkin nykyisessä keskustelussa syrjäytyneet desistanssitutkimuksen tieltä. Desistanssi tarkoittaa rikollisuudesta irrottautumista (Viikki-Ripatti 2011, 197). Kemppainen (2013, 160) kuvailee artikkelissaan desistanssia tapahtumaksi tai ajanjaksoksi, jolloin ihminen lopettaa rikosten tekemisen ja pidättäytyy niiden tekemisestä. Rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttamisen yhteydessä ei voida myöskään sivuuttaa motivaatiota ja motivointia. Lassila (2014) on artikkelissaan korostanut motivaatiotekijöiden tärkeyttä työskentelyn suuntaamisessa merkityksellisiin asioihin.

5 EHDOTTOMAN VANKEUSRANGAISTUKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANO

Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosta vastaava viranomainen on Oikeusministeriön alaisuudessa toimiva Rikosseuraamuslaitos. Rikosseuraamuslaitoksen lisäksi toistaiseksi täytäntöönpanossa on mukana ollut myös ulosottolaitos. (Tapani & Tolvanen 2011, 293.)

Suomessa on ollut vuonna 2009 keskimäärin 3492 vankia. Päärikoksen mukaan jaoteltuna vankilaan saapuvien vankien rikokset ovat jakaantuneet seuraavasti:

- Omaisuusrikos noin 22 %
- Väkivaltarikos noin 40 %
- Liikennejuopumus noin 14 %
- Huumerikos noin 14 % ja
- Muut rikokset noin 10 %

Lähes puolet täytäntöön pantavana olleista rangaistuksista on kestänyt alle kolme kuukautta ja kolmesta kuuteen kuukautta oli vankilassa noin 16 % vangeista. Vankilakertojen mukaisen jakauman mukaan ensikertalaisia on vankilassa ollut noin 31 %. (Tapani & Tolvanen 2011, 289-290.)

Ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpano on järjestettävä siten, että rangaistuksena on pelkästään vapaudenmenetys. Rangaistuslaitoksen eli vankilan olot pitää mahdollisuuksien mukaan pyrkiä järjestämään vastaamaan yhteiskunnassa yleisesti vallitsevia elinoloja. Vankila voi kuitenkin määrätä omat laitosjärjestykseen liittyvät sääntönsä ja rangaistuksensa. (Tapani & Tolvanen 2011, 357.)

5.1 Tarkoituksenmukainen seuraamusjärjestelmä

Rikosoikeus on aikoinaan syntynyt yksityisen koston poistamiseksi. Rikosoikeuden tarkoitus on vaikuttaa ihmisten käyttäytymiseen siten, että he eivät tekisi rikoksia. Rikosoikeuden avulla pidetään yllä ihmisten luottamusta oikeudenmukaisuuteen. Rangaistuksen täytäntöönpano on pyrittävä järjestämään siten, että se vähentää tai ei ainakaan lisää rikoksiin syyllistymisen uusimisriskiä. Tarkoituksenmukaisen seuraamusjärjestelmän mukaisesti on rangaistusta täytäntöönpanossa otettava huomioon yksilön tarpeet, toimenpiteiden yhteiskunnalliset vaikutukset ja kustannukset. Seuraamusjärjestelmää on kehitetty ja se on nykyisellään jo hyvin monipuolinen. Tämä lisää yksilöllisten tarpeiden huomioon ottamista. Rikosseuraamusten täytäntöönpanossa pyritään aina ottamaan huomioon rikosentekijän integroiminen yhteiskuntaan. Rikosentekijän kykyä, taitoa ja halua elää rikoksetonta elämää pyritään parantamaan.

Rangaistun rikoksettomuutta tukevien elämäntaitojen parantaminen on tärkeää. Rikosseuraamuslaitos tekee laajamittaista yhteistyötä erilaisten verkostojen ja yhteistyötahojen kanssa näiden tavoitteiden toteutumiseksi. (Tapani & Tolvanen 2011, 351-360.)

Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon tavoite on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämään edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan. Lisäksi tavoitteena on estää rikosten tekeminen rangaistusaikana. Elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan voidaan tukea monin eri tavoin. Vankeusaikana vangin on mahdollista tehdä työtä ja kouluttautua sekä osallistua erilaisiin uusintarikollisuutta vähentäviin toimintaohjelmiin. Vangin yhteydenpito lähiomaisiin ja läheisiin pyritään takaamaan rangaistuksen suorittamisen aikana. (Tapani & Tolvanen 2011, 360-361.)

5.2 Täytäntöönpanon aloittaminen

Täytäntöönpanon aloittamisesta on säädetty vankeuslaissa ja sen mukaan rangaistus on pantava täytäntöön viipymättä. Tämä on tärkeää muun muassa tuomitun rikoskierteen katkaisemiseksi. Tuomion täytäntöönpanoon liittyvät tietyt määräajat, joiden puitteissa tuomio on laitettava täytäntöönpanoon. Kun tuomio on saanut lainvoiman, antaa Rikosseuraamuslaitos täytäntöönpanomääräyksen sen paikkakunnan ulosottomiehelle, jolla tuomittu asuu tai oleskelee. Ulosottomies ottaa yhteyttä sijoittajayksikköön tuomitun vankilaan määräämistä varten ja määrää tuomitun ilmoittautumaan vankilaan sijoittajayksikön määräämänä ajankohtana. Jos tuomittua ei tavoiteta, on Rikosseuraamuslaitoksen tehtävänä etsintäkuuluttaa hänet. (Tapani & Tolvanen 2011, 295-296.)

5.3 Vankeuden alkutoimet ja sijoittaminen vankilaan

Vangin saapuessa vankilaan, on hänelle tiedotettava välittömästi vankilan oloista sekä vangin oikeuksista ja velvollisuuksista. Vangin saatavilla on myös oltava erinäisiä vankeja koskevia säädöksiä. Keskeisin toimenpide on rangaistusajan suunnitelman laatiminen, josta on säädetty vankeuslaissa. Rangaistusajan suunnitelma on yksilöllinen suunnitelma, joka laaditaan jokaiselle vangille rangaistusajan suorittamista, vapauttamista ja ehdonalaista vapautta varten. Rangaistusajan suunnitelmaan kirjataan tavoitteet vankeusajalle ja ne mitoitetaan vankeusrangaistuksen pituuden ja vangin sosiaalisen toimintakyvyn ja henkilökohtaisten olosuhteiden edellyttämällä tavalla. Rangaistusajan suunnitelma laaditaan yhteistyössä vangin kanssa.

Vapautumisen lähestyessä laaditaan vangille myös vapauttamissuunnitelma, jonka tarkoitus on parantaa vangin sijoittumista takaisin yhteiskuntaan. Tavoitteena on luoda vapautuvalle vangille ”vapautumispolku”, jota seuraten hän voi elää rikoksetonta elämää. (Tapani & Tolvanen 2011, 303-306.)

Ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittu sijoitetaan yleensä sen rikosseuraamusalueen vankilaan, jossa on hänen kotikuntansa. Sijoittelusta vankilaan päättää kyseisen alueen arviointikeskus. Sijoittelu alkaa sillä, että ulosottomies ottaa yhteyttä tuomittuun. Ulosottomiehen tapaamisessa tuomittu täyttää lomakkeen, joka sisältää tiedot vankilaan sijoittamisesta ja rangaistusajan suunnittelua varten. Tämän jälkeen ulosottomies ottaa yhteyttä lähimpään arviointikeskukseen tuomitun vankilaan määräämistä varten. Arviointikeskuksen tehtävänä on tämän jälkeen kutsua tuomittu haastatteluun. Haastattelussa tehdään tuomitulle vankeusajan rangaistusajan suunnitelma. Haastattelu ei ole pakollinen, vaan tuomittu voidaan määrätä ilmoittautumaan myös suoraan sijoitusvankilaan, jolloin arviointikeskus tekee rangaistusajan suunnitelman ulosottoviraston tietojen ja asiakirjojen pohjalta. (Rikosseuraamuslaitos: Vankeusrangaistukseen tuomittujen sijoittelu ja siirtäminen 2014.)

Vankien sijoittelussa on otettava huomioon rangaistusajan suunnitelman mukaisesti vangin kotipaikka, yhteyksien säilyminen lähiomaisiin ja läheisiin, ikä, sukupuoli, terveydentila, vangin äidinkieli, rangaistuslaitoskertaisuus, vangin aikaisempi rikollisuus ja vangin oma toivomus sijoituslaitoksesta. Vankia ei tule sijoittaa suljetumpaan vankilaan tai vankilan osastoon kuin vankilan järjestys ja turvallisuus sekä vankilassa pitämisen varmuus edellyttävät. Alle 18-vuotiaiden sijoittelussa on otettava huomioon, että hänet voidaan pitää vankilassa tarvittaessa erillään aikuisista vangeista. Jos tuomitulla arvioidaan olevan edellytykset päihteettömyyteen ja hän on valmis siihen sitoutumaan, voidaan tuomittu sijoittaa suoraan avolaitokseen jos hänen suoritettavanaan on yhdessä tai erikseen sakon muuntorangaistus ja enintään vuoden mittainen vankeusrangaistus. (Rikosseuraamuslaitos 2014.)

6 ALITÄYTÄNTÖÖNPANOTEHTÄVÄT

Alitäytäntöönpanotehtäviä vankeusrangaistukseen liittyen ovat yhteydenotto tuomittuun ja hänen haastattelunsa, alustavan rangaistusajan suunnitelman laatiminen, sijoittelupäätös sekä lykkäyspäätös. Nämä tehtävät ovat vielä rangaistusajan suunnitelman laatimista ja sijoittelupäätöstä lukuunottamatta toistaiseksi ulosottoviranomaisen hallinnassa, mutta ne siirtyvät keväällä 2015 Rikosseuraamuslaitoksen hoidettavaksi. (Hannula 2014; Hirvonen 2014.) Alitäytäntöönpanotehtävien organisointi myös Rikosseuraamuslaitoksen sisällä tulee muuttumaan muun muassa rangaistusajan suunnitelmien osalta. Jatkossa rangaistusajan suunnitelmat laaditaan osittain arviointikeskuksen lisäksi myös yhdyskuntaseuraamustoimistoissa. Tässä opinäytetyössä on rajattu alitäytäntöönpanotehtävistä pois yhdyskuntaseuraamukseen liittyvät tehtävät ja keskitytty ainoastaan vankeusrangaistuksen alkutoimiin liittyviin tehtäviin.

6.1 Nykytilanne ja toimintaprosessi

Alitäytäntöönpanotehtävien hoitaminen kuuluu tällä hetkellä ulosottolaitokselle. Sekä Rikosseuraamuslaitos että ulosottovirasto kuuluvat molemmat Oikeusministeriön hallinnonalalle. (Tuomioiden täytäntöönpanon aloittaminen 2014.) Nykytilanteen vuoksi tehtävien hoito jakautuu kahdelle eri viranomaiselle ja aiheuttaa sen, että täytäntöönpanon aloittaminen on monivaiheista ja vaatii tarpeettomasti resursseja. Tehtävien keskittäminen yhdelle viranomaiselle tehostaisi prosesseja ja olisi tarkoituksenmukaista. (HE 110/2014 vp.)

Nykytilanteessa ennen uuden lain voimaan astumista tuomiot saapuvat tuomioistuimista Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön oikeushallinnon valtakunnallisen tietojärjestelmän ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmästä sähköisenä tiedonsiirtona. Keskushallintoyksikön oikeudellinen yksikkö toimii täytäntöönpanijana. Oikeudellinen yksikkö ottaa tuomiot vastaan, selvittää niiden täytäntöönpanokelpoisuuden, tuomitun olinpaikan ja lähettää tuomiot täytäntöönpanotavaksi vankilaan, ulosottovirastoon tai yhdyskuntaseuraamustoimistoon. (HE 110/2014 vp.)

Vankeusrangaistuksen täytäntöönpano etenee tuomitun ollessa jo vankilassa siten, että keskushallintoyksikkö lähettää tuomion sähköisesti täytäntöönpanotavaksi täytäntöönpanoyksikköön. Tuomitun ollessa vielä vapaana, keskushallintoyksikkö laatii täytäntöönpanomääräyksen ja lähettää sen täytäntöönpanokirjan kanssa tuomitun kotipaikan ulosottomiehelle. Ulosottovirastossa tuomiotiedot kirjataan ja tallennetaan rekisteriin. Vuosittain näitä tietoja tallennetaan noin 3000 tuomitun osalta. (HE 110/2014 vp.)

Ulosottomies lähettää tuomitulle postitse kehotuksen saapua määräpäivään mennessä ulosottovirastoon sijoittamishaastatteluun. Jos tuomittu noudattaa kehoitusta, ulosottomies haastattelee tuomitun ja laatii selvityksen tuomitun vankilaan sijoittamista ja rangaistusajan suunnitelman laatimista varten ja antaa oman lausuntonsa asiasta. Kertyneet asiakirjat lähetetään ulosottovirastosta rikosseuraamusalueen arviointikeskukseen, missä tehdään päätös mihin vankilaan tuomittu sijoitetaan ja vankilaan ilmoittautumisen ajankohdasta. Sijoituspäätös lähetetään vielä postitse ulosottovirastoon. Ulosottomies lähettää tämän jälkeen tuomitulle postitse kehotuksen saapua hakemaan ilmoittautumismääräys ja tarvittaessa matkalippu vankilaan. (HE 110/2014 vp.)

Jos tuomittua ei tavoiteta tai hän ilmeisesti pakoilee eikä hänen olinpaikkansa ole selvillä, ulosottomies palauttaa täytäntöönpanomääräyksen ja muut asiakirjat Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön esteilmoituksin varustettuna. Keskushallintoyksikkö etsintäkuuluttaa tuomitun vankilaan toimittamista varten. Jos tuomittu ei noudata kutsua saapua ulosottovirastoon noutamaan vankilaan ilmoittautumismääräystä, tehdään silloinkin etsintäkuulutus edellä mainitulla tavalla. (HE 110/2014 vp.)

Vankeusrangaistuksia täytäntöönpannaessa ulosottoviranomaiset lähettävät vuosittain yli 8000 asiakirjaa. Rikosseuraamuslaitos lähettää vuosittain yli 5000 asiakirjaa. Tämä tapahtuu postitse, vaikka säädökset mahdollistaisivat tiedonsiirron sähköisesti. Tietojärjestelmät eivät vielä tätä mahdollista. (HE 110/2014 vp.)

Vuonna 2013 vankilaan tuli vapaudesta yhteensä 2640 vankeusvankia. Heistä 1384 saapui itse ilmoittautuneena ja 1211 etsintäkuulutuksen perusteella. (HE 110/2014 vp.)

6.2 Ehdotettu uusi toimintaprosessi ja sen vaikutukset

Hallitus on tehnyt esityksen (HE 110/2014 vp) eduskunnalle laiksi vankeuslain muuttamisesta. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi vankeuslakia siten, että vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon aloittamiseen liittyvät tehtävät keskitettäisiin Rikosseuraamuslaitokselle. Esityksen tavoitteena on, että sama viranomainen (tässä tapauksessa Rikosseuraamuslaitos) päättää kaikista rangaistusten täytäntöönpanon aloittamistoimista. Tämä tarkoittaa sitä, että näin voidaan välttyä päällekkäiseltä työltä eri viranomaisten välillä (tässä tapauksessa ulosottovirasto ja Rikosseuraamuslaitos). Rikosseuraamuslaitos vastaa jo nykyisellään rangaistusten täytäntöönpanosta, joten alitäytäntöönpanotehtävien siirtäminen Rikosseuraamuslaitokselle on tarkoituksenmukaista. Hallituksen esityksessä tavoitteena on myös yksinkertaistaa vankilaan sijoitteluun liittyvää prosessia ja ottaa entistä paremmin huomioon tuomittujen rangaistusajan suunnittelu. Tällä hetkellä vankeusrangaistusten täytäntöönpanon aloittamistoimet ovat

monivaiheiset ja vaativat tarpeettoman paljon henkilöstöresursseja kahdessa eri organisaatiossa. Tästä aiheutuu päällekkäistä työtä viranomaistahoille, mutta myös haittaa tuomituille.

Ehdotetulla uudella toimintaprosessilla saadaan aikaan monenlaisia hyötyjä. Toimintaa saadaan tehostettua keskittämällä työskentely vain yhdelle viranomaiselle, ulosottovirastoista vapautuisi henkilötyövuosia muihin työtehtäviin ja asiakirjahallinto yksinkertaistuisi. Yhteiskunnallisesti vaikutukset liittyvät uusintarikollisuuden vähentämiseen. Rikosseuraamuslaitoksen tavoitteena on uusintarikollisuuden vähentäminen ja uudistuksen myötä Rikosseuraamuslaitoksen toiminnallista tehokkuutta on mahdollisuus parantaa, kun rangaistusten täytäntöönpanon aloittamisprosessi on osa rangaistusten täytäntöönpanon kokonaisprosessia. Tällä on suora yhteys myös toiminnan vaikuttavuuteen, koska tuomitun tausta ja sijoitusperusteet voidaan selvittää jo vapaudessa, ja tuomittu voidaan sijoittaa turvallisuustasoltaan ja toiminnoiltaan soveltuvaan vankilaan ilman arviointia varten tarvittavia väliaikaissijoituksia. Haastattelussa sijoittelua varten voidaan ottaa esille monipuolisesti yhteistyöverkostot ja muut tekijät, jotka edistävät tuomitun sijoittumista takaisin yhteiskuntaan. Lisäksi lyhytaikaista rangaistusta suorittamaan tulevien kanssa voidaan jo haastatteluvaiheessa alkaa laatia vapauttamissuunnitelmaa, joka tähän asti on tehty vankilassa vapautumisvaiheen suunnittelun yhteydessä. (HE 110/2014 vp)

7 TUTKIMUSASETELMA

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli luoda työskentelymalli Rikosseuraamuslaitoksen Joensuun yhdyskuntaseuraamustoimiston käyttöön alitäytäntöönpanotehtävien siirtyessä ulosottovirastolta Rikosseuraamuslaitokselle. Sain aiheen opinnäytetyötyölleni toimeksiantona työpaikaltaani Rikosseuraamuslaitoksen Joensuun yhdyskuntaseuraamustoimistosta. Alusta asti oli selvää, että tutkimukseni tulee olemaan laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Halusin kerätä aineistoa mahdollisimman laajasti ja saada näkemystä aiheeseen eri tahoilta. Kevään 2014 aikana suunnittelin aineiston keräämistä sekä mitä tahoja tulisin haastattelemaan. Tärkeintä oli kohdentaa kyselyt oikeille henkilöille. Kesän 2014 aikana lopullinen kokoonpano täsmentyi, ja syyskuussa 2014 aloitin aineiston keräämisen. Aineisto oli kerätty marraskuun alussa 2014.

Aineisto muodostui lopulta Itä- ja Pohjois-Suomen Rikosseuraamusalueen pilotointivaiheessa mukana olleista yhdyskuntaseuraamustoimistoista sekä Itä- ja Pohjois-Suomen arviointikeskuksesta. Rikosseuraamuslaitos on aloittanut vuoden 2014 aikana muutamissa yhdyskuntaseuraamustoimistoissa pilotointikokeilun, jonka aikana on päästy käytännössä hoitamaan alitäytäntöönpanotehtäviä yhdyskuntaseuraamustoimistoissa ja keräämään näin arvokasta kokemustietoa ennen varsinaista muutosta 1.5.2015. Aineistoa täydentämään haastattelin Pohjois-Karjalan ulosottoviraston henkilökuntaa, Keskushallintoyksikön ylitarkastajaa ja arviointikeskuksen johtajaa. Päädyin rajaamaan aineiston keruun vain Itä- ja Pohjois-Suomen Rikosseuraamusalueen pilottitoimistoihin, koska Joensuun yhdyskuntaseuraamustoimisto on myös osa Itä- ja Pohjois-Suomen Rikosseuraamusaluetta. Arviointikeskuksen päätin ottaa mukaan koska aloittaessani opinnäytetyö laatimista, ei vielä ollut selvillä työnjako yhdyskuntaseuraamustoimistojen ja arviointikeskuksen välillä. Halusin kerätä tietoa sekä yhdyskuntaseuraamustoimistojen että arviointikeskuksen näkökulmasta, koska molemmat tahot ovat joka tapauksessa muutosvaiheessa aktiivisesti mukana ja uusien työtehtävien toteuttajia tavalla tai toisella.

Keräsin koko tutkimuksen ajan erilaisia dokumentteja tulevasta muutoksesta. Lisäksi havainnoin omasta työstäni käsin tulevaa muutosta, siitä tiedottamista ja yleistä ilmapiiriä muutoksen edellä. Olin näin ollen keskeisellä paikalla tarkkailemassa muutosprosessia. Kun aineisto oli kerätty marraskuussa, käytin noin kuukauden aikaa aineiston analyysiin ja tutkimustulosten kirjaamiseen. Työnantajani sai analysoidun aineiston käyttöönsä tammikuussa 2015 ja opinnäytetyö valmistui toukokuussa 2015.

Opinnäytetyöni on luonteeltaan kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Valitsin laadullisen tutkimusmenetelmän, koska tarkoituksena oli saada tietoa uudesta ilmiöstä eli uusista työtehtävistä. Laadullinen tutkimusmenetelmä sopii käytettäväksi silloin, kun on tarkoitus selvittää uuden ilmiön rakenne, toiminta ja prosessit. (Kananen 2010, 36-41.)

Laadullisen tutkimuksen yleiset aineistonkeruumenetelmät ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaiset dokumentit. Kaikkia näitä menetelmiä voidaan tutkimuksessa käyttää joko vaihtoehtoisina, rinnakkain tai eri tavoin yhdisteltyinä. Haastattelun etuna on se, että haastatteluun voidaan suoraan valita tai valikoida ihmisiä, joilla on tietoa tutkittavasta aiheesta tai ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 73, 76.)

Laadullisen aineiston analyysi voidaan jaotella joko induktiiviseen eli aineistolähtöiseen (yksittäisestä yleiseen) ja deduktiiviseen eli teorialähtöiseen (yleisestä yksittäiseen). Toinen tapa jaotella on aineistolähtöinen, teoriasidonnainen ja teorialähtöinen analyysi. Aineistolähtöinen analyysi pyrkii luomaan tutkimusaineistosta teoreettisen kokonaisuuden. Koska analyysi on aineistolähtöistä, ei aikaisemmillä teorioilla, havainnoilla tai tiedoilla pitäisi olla mitään tekemistä analyysin toteuttamisen tai lopputuloksen kanssa. Tämä siksi, koska aineistolähtöisen analyysin perusta on käytetty aineisto ja myös raportointi on aineistolähtöinen. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 97, 110.)

Opinnäytetyössäni aineisto on analysoitu aineistolähtöisesti. Aineisto on luokiteltu aineistolähtöisestä näkökulmasta tarkasteltuna. Aloitin aineiston analyysin tulostamalla Webropol-ohjelmasta kyselyvastaukset. Perehdyin tarkasti sisältöön ja aluksi tein muistiinpanoja etsien yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia aineistosta. Tämän jälkeen sisältö alkoi hahmottua tarkemmin. Pelkistin aineiston poimimalla tutkimuksen kannalta tärkeät asiasisällöt ja sisällöstä sain muodostettua luokkia. Näitä luokkia syntyi ensin 12 kappaletta. Nämä alaluokat kävin vielä tarkasti läpi ja muodostin niistä kokoavia yläluokkia, joita muodostui yhteensä viisi kappaletta. Yläluokista muodostui tutkimuksen runko ja teemat. Pää- eli yläluokkien alapuolelle ketjumaisesti rakentui aineistosta esiin nousseet yhtäläisyydet ja eroavaisuudet.

Aineiston analyysin jälkeen tarkastelin vielä Rikosseuraamuslaitoksen dokumentteja ja omaa projektipäiväkirjaani sekä asiantuntijahaastattelujen materiaalia. Kävin tutkimusaineistoni vielä läpi edellä mainittujen materiaalien kanssa ja tutkin, mitä yhtäläisyyksiä ja mitä eroavaisuuksia edellä mainituilla dokumenteilla ja materiaaleilla ja haastatteluilla on suhteessa tutkimusaineistooni. Näin sain kattavan kuvan tutkittavasta ilmiöstä.

Keräsin opinnäytetyöni aineiston sähköisellä kyselyllä, joka sisälsi avoimia kysymyksiä. Yhdyskuntaseuraamustoimistojen ja arviointikeskuksen vastaukset olivat pääaineisto tutkimukselle. Tätä täydentämään haastattelin ulosottoviranomaisia, keskushallintoyksikön ylitarkastajaa ja

Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskuksen johtajaa. Keskushallintoyksikön ja arviointikeskuksen yksilöhaastattelut sekä Pohjois-Karjalan ulosottoviraston haastattelut olivat tutkimusta tukevia asiantuntijahaastatteluja. Varsinainen tutkimusaineisto koostui sähköisistä kyselyistä. Esittelen seuraavassa aineistosta nousseet tulokset pääluokkien mukaan jaoteltuna.

8 TULOKSET

Laadullisen aineiston analyysin mukaisesti olen seuraavaksi jaotellut tutkimustulokseni eri osa-alueisiin. Tuon esille pilotointivaiheessa mukana olevien yhdyskuntaseuraamustoimistojen työntekijöiden ajatuksia, Itä- ja Pohjois-Suomen Rikosseuraamusalueen arviointikeskuksen työntekijöiden ja johtajan ajatuksia sekä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön ja Pohjois-Karjalan ulosottoviraston ajatuksia tulevaan uudistukseen liittyen. Tulokset on auki-
kirjoitettu siten, että ensin tuon päälinjana esiin yhdyskuntaseuraamustoimistojen vastauksia kohdassa 8.1. Seuraavaksi tuon esille arviointikeskuksen vastauksia kohdassa 8.2. Tuloksien jälkeen omassa kappaleessaan kohdassa 8.3 tuon lisäksi esille haastattelemini ulosottoviraston, arviointikeskuksen ja keskushallinnon edustajien kantaa tutkittavaan asiaan.

8.1 Yhdyskuntaseuraamustoimistojen vastaukset

Sähköinen kysely lähti yhteensä 27 rikosseuraamustyöntekijälle Itä- ja Pohjois-Suomen Rikosseuraamusalueen pilotointivaiheessa mukana olleissa yhdyskuntaseuraamustoimistoissa. Vastauksia sain yhteensä 11 kappaletta. Vastausprosentti oli näin ollen 40,7 %.

8.1.1 Alitöytäntöönpanotehtävien organisointi

Kyselyssä kysyttiin valmistautumisesta uusien työtehtävien hoitamiseen, käytössä olevista resursseista, työnjaosta ja asiakasmääristä pilotointivaiheen aikana. Vastaajat kertoivat, että erityistä valmistautumista uusien työtehtävien hoitamiseksi ei ollut. Valmistautuminen koettiin riittämättömänä ja eräs vastaajista totesikin, että etukäteissuunnittelu rikosseuraamustyöntekijöiden ja arviointikeskuksen välillä olisi edesauttanut pilotointivaiheen toimintaa ja myönteisempää suhtautumista työtehtävien hoitamiseen. Osittain valmistautumista oli tehty joissain toimipisteissä pohtimalla työnjakoa, tutustumalla ulosottoviraston toimintaan ja kouluttautumalla.

” Ei tietääkseni ole valmisteltu. ” (Y1)

” Arviointikeskus ja yhdyskuntaseuraamustoimiston johto sopivat pilotoinnin toteuttamisesta. Koulutuksia oli tarjolla ennen pilotoinnin alkamista. ”(Y9)

” Emme saaneet valmistautua mitenkään. ” (Y4)

” Etukäteen valmistautumista ei ollut. Päätös pilotoinnin aloittamisesta tuli tämän vuoden alussa eikä sitä ollut kirjattu toimintasuunnitelmaan. Etukäteissuunnittelu yhdessä rikosseuraamustyöntekijöiden ja Arken työntekijöiden kanssa olisi edistänyt myönteisempää suhtautumista uuteen työtehtävään. ” (Y8)

Henkilöstöresursseista vastaajat totesivat lähes yksimielisesti, että uudet työtehtävät tullaan hoitamaan nykyisillä resursseilla eikä ulosottovirastolta siirtyvät työtehtävät lisää työn kuormittavuutta. Kokemusten perusteella nykyiset henkilöstöresurssit koettiin uusien työtehtävien hoitamiseksi pääsääntöisesti riittävinä.

” Tämän hetkiset työtehtävät huomioiden luulen ajan riittävän hyvin uusien työtehtävien hoitamiseen. ” (Y3)

Osa vastaajista kuitenkin koki nykyisetkin resurssit riittämättöminä ja koki vaikeana määritellä resurssien tarvetta, koska uusien työtehtävien hoitamisesta ei vielä tällä hetkellä ole riittävästi tietoa.

” Olen sitä mieltä että ne ovat vähäiset. Tällä hetkellä jo muista töistä on kiirettä. ” (Y5)

Uusien työtehtävien organisointi oli hoidettu eri toimistoissa eri tavoin. Yksi tapa oli se, että kaikki työntekijät tekevät kaikkia työtehtäviä. Toinen tapa puolestaan oli se, että uusia työtehtäviä on saanut tehdä oman kiinnostuksen mukaan osallistumalla pilotointivaiheeseen. Lisäksi osassa toimistoissa työtehtäviä jaettiin siten, että tasattiin työn kuormittavuutta ja pyrittiin tasapuoliseen työn kuormittavuuteen työntekijöiden välillä.

Asiakasmäärät vaihtelivat eri toimistojen välillä. Oulun ja Kokkolan yhdyskuntaseuraamustoimistolla oli haastattelujen perusteella saadun tiedon mukaan ollut yhteensä 55 alitäytäntöönpanotehtäviin liittyvää asiakkuutta noin puolen vuoden aikana. Jyväskylän yhdyskuntaseuraamustoimistossa puolestaan oli ollut noin 35-40 asiakkuutta puolen vuoden aikana. Rovaniemen ja Kemien toimistossa noin puolen vuoden aikana asiakkuuksia oli ollut noin 33 kappaletta. Eri toimistojen painopisteet eroavat pilotointiprofiililtaan, mikä voi vaikuttaa asiakasmääriinkin.

8.1.2 Koulutus

Kyselyssä kysyttiin, millaista koulutusta vastaajat ovat saaneet alitöntöönpanotehtävien hoitamiseksi, sekä millaista koulutusta he olisivat omasta mielestään tarvinneet. Vastauksissa korostui koulutuksen vähäisyys tai puute. Pääsääntöisesti koulutusta oli saatu arviointikeskuksesta joko henkilökohtaisesti kysymällä, palavereissa, parityönä arviointikeskuksen työntekijän kanssa, koulutuspäivien tai videopalaverien muodossa. Yksi vastaajista kertoi käyneensä henkilökohtaisesti ulosottovirastossa perehtymässä työtehtävien hoitamiseen.

” En osaa sanoa, en ole ollut koulutuksessa. Olen itse ottanut selvää asioista kysymällä Arkesta. ” (Y1)

” Arviointikeskuksen työntekijät ovat perehdyttäneet yks-toimiston työntekijöitä uusiin työtehtäviin. Heiltä on myös tilanteen vaatiessa voinut kysyä neuvoa. ” (Y3)

” Toimistossa työskentelevät Arken erikoissuunnittelijat ovat järjestäneet matineakoulutuksen pilotoinnin käynnistämiseksi. Parasta on ollut henkilökohtainen ohjaus ransujen laadinnassa. Arkelta olemme saaneet myös hyödyllistä kirjallista materiaalia ja ohjeistusta ransujen laadintaan. ” (Y8)

” Eipä juuri mitään merkittävää. Katsotaan jos sitä koulutusta joskus saadaan ennen 1.3.15. Nyt olemme tehneet rangaistusajan suunnitelmia siten, että joku Arkelainen seisoo vieressä ja sanelee mitä tekstiin laitetaan. ” (Y4)

Vastaajat kertoivat, että koulutusta olisi pitänyt järjestää enemmän. Koulutusta ja tietoa kättiin vankiloiden työtoiminnan, kuntoutuksen ja ohjelmatyön osalta, tietotekniikan käyttöön, Vati-kirjauksiin ja rangaistusajan suunnitelman laatimiseen ja tietoa vankilan arjesta, lomista ja koevapaudesta. Yksi vastaajista koki arviointikeskuksen antaman koulutuksen riittävänä. Yksi vastaajista kritisoi pilotointivaihetta ja toi esille, että uuden mallin käyttöön otto olisi pitänyt aloittaa kokeiluna.

” Ainakin ehdottomasti tietotekniikkaan liittyvää koulutusta. ” (Y4)

” Asiakkailta on paljon kysymyksiä vankilan arjesta, josta ei ole riittävästi tietoa. Samoin kannanotot lomiin ja koevapauteen ovat vaikeita. On myös vaikea laatia ransua, jos ei tunne/tapaa henkilöä ja asiakirjoissa olevat tiedot ovat niukkoja tai muutamia vuosia vanhoja. ” (Y8)

8.1.3 Yhteistyö

Kyselyssä kysyttiin yhteistyökäytännöistä ja yhteistyökumppaneista sekä erikseen vielä yhteistyöstä arviointikeskuksen kanssa. Osa vastaajista oli ymmärtänyt kysymyksen yhteistyöstä koskevan koko yhdyskuntaseuraamustyötä, joten näiden vastaajien osalta tutkimustuloksia ei voitu ottaa huomioon.

Yhteistyökumppaneita vastaajat listasivat seuraavasti: vankilat, arviointikeskus, TE-keskus, päihdehuolto ja sosiaalitoimi. Yhteistyöstä vastaajat kertoivat, että kokemukset ovat hyviä ja yhteistyö on sujunut hyvin. Yhteydenpito verkostoihin on nopeaa ja tietoa saa nopeasti ja kattavasti. Yhteistyö vankiloiden kanssa koettiin hyvänä.

” Kokemukset ovat hyvät. Yhteydenpito tarvittaessa on mahdollista hyvin-kin nopeasti ja tietoja saa nopeasti ja kattavasti. ” (Y5)

” Yhteistyö on toiminut hyvin. ” (Y9)

Osa vastaajista koki arviointikeskuksen olevan etäinen yhteistyökumppani, eikä yhteistyö ole sujunut toivotulla tavalla. Eräs vastaajista koki toimivansa pilotointivaiheessa arkelaisten sihteerinä. Pääsääntöisesti kuitenkin arviointikeskuksen kanssa tehty yhteistyö koettiin hyvänä. Arviointikeskus on ollut mukana neuvomassa tarvittaessa. Joissakin asioissa on koettu, että yhdyskuntaseuraamustoimistolla ja arviointikeskuksella on eriäviä näkemyksiä. Kyselyssä ei tullut esille, mitä nämä asiat ovat.

” Vankiloiden kanssa hyvät, mutta Arke on etäisempi. ” (Y2)

” Yhteistyö ei ole sujunut hyvin. Me emme saaneet olla mukana pilotoinnin suunnittelussa, eikä meiltä ole kysytty siihen halukkuutta missään vaiheessa. Kehityskeskustelujen jälkeen meille sanottiin, että nyt aletaan pilotoimaan ransujen tekemistä Arken johdolla. Kenenkään työtilannetta ei huomioitu ja tilanne tuli meille ihan puskan takaa. Henkilökohtainen kokemukseni on ollut se, että olen toiminut arkelaisten sihteerinä. ” (Y4)

” Hyvät on kokemukset. ” (Y10)

” Kokemuksia on monenlaisia - sekä hyviä että myös niitä, joissa yhteistyö ei tuota toivottua tulosta. ” (Y7)

8.1.4 Uudet työtehtävät käytännössä

Kyselyssä kysyttiin uusien työtehtävien hoitamisesta ja käytännön kokemuksista sekä asiakkaan että työntekijän näkökulmasta. Vastauksia tähän kysymykseen tuli runsaasti ja monipuolisesti ja kokemukset olivat työntekijästä riippuen vaihtelevia.

Asiakkaan tavoittaminen haastatteluun koettiin toisinaan hankalaksi. Jos asiakasta haastateltiin puhelimitse, oli asiakas usein päähtynyt. Pitkät välimatkat asiakkaan ja toimiston välillä voivat aiheuttaa sen, että moni asiakas jää kokonaan vaille haastattelua. Etenkin harvaanasutut alueet ovat haastellista seutua asiakkaan tavoittamiseksi.

” Asiakkaan tavoittaminen hankalaa, puhelinhaastattelussa usein humalassa? En tunne vankiloita ja niiden tarjontaa. ” (Y1)

Työntekijät kokivat ongelmalliseksi sen, että tieto vankiloista ja niiden tarjonnasta oli puutteellista ja riittämätöntä. Tämä koettiin hankalaksi erityisesti rangaistusajan suunnitelmien laatimisessa. Myös vankitietojärjestelmä Vatin käyttö oli aiheuttanut haasteita työväliseenä. Tietoa vankiloiden arjen käytännöistä olisi myös kaivattu, että olisi osattu ohjeistaa asiakkaita vankila-ajan suhteen. Kannanotto myös poistumislupakäytäntöihin ja koevapauteen koettiin myös vaikeaksi. Ensikertalaisten haastattelu koettiin mielekkääksi vankilaan valmistautumisen näkökulmasta ja useampikertalaisten haastattelu oli jopa turhauttavaa. Kuitenkin tällainenkin haastattelu toi uutta ulottuvuutta, kun lähdettiin pohtimaan jo vankeusajan jälkeistä aikaa.

” Haasteena on monelle Vatin käyttö, muistaa täyttää kaikki kohdat. Osalla työntekijöistä ei ole juurikaan kokemusta Vatin käytöstä. Joihinkin asioihin on vaikea ottaa kantaa, esim. kannanotot poistumislupiin ja koevapauteen, sa moin tavoitteiden laatiminen lyhyelle tuomiolle (ei riittävästi tietoa vankilan tarjoamasta toiminnasta). (Y8)

Myönteisiä kokemuksia vastaajilla oli asiakasjatkumoissa. Vastaajat kokivat hyvänä asiana vanhojen tuttujen asiakkaiden kohtaamisen. Tuttuus helpotti muun muassa rangaistusajan suunnitelman laatimista entisen tuntemisen pohjalta.

Haasteena tuttujen asiakkaiden kohtalla vastaajat toivat esille sen, jos asiakkaalla oli taustalla kielteinen yhdyskuntapalvelun soveltuvuusselvitys, jonka seurauksena hän odotti nyt sijoitteluhaastattelua vankilaan sijoittamiseksi. Tällainen tilanne saattoi luoda jännitteitä haastattelutilanteeseen, etenkin jos kielteisen soveltuvuusselvityksen laatija oli sama kuin sijoitteluhaastattelua tai rangaistusajan suunnitelmaa tekevä työntekijä.

” Osalla asiakkaista on saattanut jäädä ”hampaankoloon” kielteinen lausunto jonka vuoksi ovat nyt menossa vankilaan. Tämä aiheuttaa jännitteitä haastattelutilanteessa. ” (Y6)

Myönteisenä asiakasjatkumoissa vastaajat kokivat olevan sen, että pystyy vaikuttamaan siihen, että oman asiakkaan osalta työ jatkuu yhdyskuntaseuraamuksen päätyttyä ja voi ”saattaa” asiakkaan sopivaan vankilaan ja yhteys säilyy esimerkiksi mahdolliseen tulevaan valvonta-aikaan asti.

” Positiivisia kokemuksia on syntynyt siitä, että pystyy vaikuttamaan siihen, että oman asiakkaan osalta työskentely jatkuu yks-seuraamuksen päätyttyä. Voi ”saattaa” asiakkaan sopivaan vankilaan ja yhteys säilyy esim. mahdolliseen tulevaan valvontaan. ” (Y8)

” Tämä istuu hyvin toimintaamme. Saamme vankeustuomion alkuvaiheessa tietää asiakkaan olosuhteista keskeisiä asioita, joita on hyvä työstää jo toimeenpanon aikana, sekä vankeustoimeenpanon jälkeen mm. eav-valvonnassa. Tulee asiakkaan tilanteesta kokonaisvaltainen käsitys. ” (Y10)

Asiakkaan koettiin hyötyvän asiakasjatkumosta ja tulevan paremmin kuulluksi sijoittelutilanteessa. Näin myös asiakkaan sen hetkinen elämäntilanne voitiin ottaa paremmin huomioon sijoitteluvaiheessa. Asiakkaalle tilanteen koettiin myös olevan helpompi tutun työntekijän kanssa ja uskottiin, että asiakas uskaltaa tuoda omia toiveitaan enemmän esille ja kokevan haastattelutilanteen turvallisena. Yhdyskuntaseuraamustoimistojen tietomäärän uskottiin olevan laajempi kuin ulosottoviranomaisilla ja näin ollen asiakkaan yhdyskuntaseuraamustoimistosta saama tietomäärä rangaistuksen suorittamiseen liittyen oli suurempi. Myös verkostojen käyttö koettiin luontevana ja asiakasystävällisenä tapana toimia ja asiakkaan siviiliin jäävien asioiden hoitamisen uskottiin olevan helpompaa yhdyskuntaseuraamustoimistoissa kuin ulosottovirastossa.

Tuomioiden lyhyys koettiin haasteellisena tavoitteiden laatimisen näkökulmasta. Myös tehty työmäärä tuomion lyhyteen suhteutettuna koettiin turhauttavana.

Vastaajat toivat esille, että on mukavaa saada uusia haasteita työhön, vaikka uudet työtehtävät työllistävätkin enemmän. Myös lisääntyvä tieto vankiloista ja vankeusrangaistuksen suorittamisesta koettiin myönteisenä asiana yleisestikin asiakastyötä ajatellen.

8.1.5 Kehittämisajatukset pilotointivaiheen kokemusten perusteella

Noin puolen vuoden kokemuksen perusteella kyselyyn vastaajat kertoivat kehittämisajatukseen ulosotolta siirtyvien alitäytäntöönpanotehtävien hoitamiseksi. Kehittämisajatukset olivat monipuolisia ja ne olivat havaintoja arkipäivän työtehtävien hoitamisesta.

Vastaajat toivat esille huomaamiaan epäkohtia. Ensinnäkin olisi tärkeää selkiyttää eri toimijoiden rooleja. Erityisesti yhdyskuntaseuraamustoimiston ja arviointikeskuksen roolit pitäisi olla selkeämmät suhteessa toisiinsa.

” Mikä rooli meillä ja mikä rooli asiassa Arkella? Se tulee olla selkeä.” (Y1)

Päällekkäistä työtä tehdään vielä ja päällekkäistä työtä toivottiin vähennettäväksi. Työmuodolle toivottiin myös erilaista muotoa, mutta kyselyissä ei tullut ilmi, millainen olisi haasteltavien mielestä toimiva työmuoto. Joku vastaajista ei kokenut uutta työskentelymallia millään lailla toimivana. Kirjaamiseen tarvittiin lisää koulutusta ja opastusta jatkossa. Yleensäkin koulutus uusien työtehtävien hoitamiseksi koettiin hyvin tärkeänä jatkossa kun malli otetaan käyttöön.

Huolenaiheena vastaajilla oli resurssien riittävyys, vaikka he kokivatkin resurssit pääsääntöisesti riittäviksi. Pelkona on tinkiminen laadukkaasta asiakastyöstä. Tavoitteiden laatiminen vankeusajalle oli haasteellista ja tämä aiheutti pohdintaa siitä, onko työskentely asiakaslähteistä, koska tavoitteiden laadinnassa on otettava huomioon uusimisriskitekijät eikä niinkään asiakkaan omat toiveet. Vastaajat olivat myös huomanneet, että turvallisuusseikkoihin olisi kiinnitettävä jatkossa enemmän huomiota.

Vastaajat antoivat myönteistä palautetta pilotointivaiheesta ja uusien työtehtävien hoitamisesta. Ulosottoviraston poisjäänti tehtäväkentästä selkiyttää sekä asiakasta että työntekijöitä. Uusien työtehtävien hoitaminen koettiin myös pääsääntöisesti soveltuvaksi yhdyskuntaseuraamustoimistoissa hoidettavaksi. Osa vastaajista esitti, että toimistojen sisällä tehtäisiin myös työnjakoa uusien työtehtävien hoitamiseksi. Esimerkiksi rangaistusajan suunnitelmia voisi laatia vain osa työntekijöistä. Tutut asiakkaat lisäävät myös työn mielekkyyttä. Osa vastaajista oli sitä mieltä, että yhdyskuntaseuraamustoimisto voisi ottaa isommankin roolin alle kahden vuoden tuomion saaneiden asiakkuuksien osalta tai että koko sijoitustoiminnan voisi kokonaisuudessaan siirtää yhdyskuntaseuraamustoimistojen hoidettavaksi.

8.2 Arviointikeskuksen vastauksia

Tein arviointikeskuksen vastauksistakin laadullisen aineiston analyysin ja tuloksina sain seuraavat pääluokat: alitäytäntöönpanotehtävien siirtyminen, työtehtävien organisointi, asiakkaan näkökulma ja yhteistyö. Sähköinen kysely lähti Itä- ja Pohjois-Suomen Rikosseuraamusalueen arviointikeskuksessa 19:lle työntekijälle ja vastauksia sain yhteensä 8 kappaletta. Vastausprosentti oli näin ollen 42,1 %. Esittelen seuraavassa arviointikeskuksen kyselyn tuloksia.

8.2.1 Alitäytäntöönpanotehtävien siirtyminen

Arviointikeskuksen työntekijät kokevat alitäytäntöönpanotehtävien siirtymisen ulosottovirastolta Rikosseuraamuslaitoksen hoidettavaksi hyvänä ja järkevänä asiana. Muutos koetaan perusteltuna, koska sillä tavoitellaan kuitenkin vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoprosessin yksinkertaistamista ja asiakkaan palvelemista ”yhden luukun” periaatteella. Vastauksissa tuli esille oman osaamisen arvostaminen ja näin ollen tuomittujen kohtaaminen ammattitaidolla. Muutoksen myötä uskotaan arviointityön vahvistuvan entisestään.

” Muutoksella tavoitellaan käsitykseni mukaan vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoprosessin yksinkertaistamista ja asiakkaan palvelemista ”yhden luukun” periaatteella. Näiltä osin muutos on hyvä ja perusteltu, varsinkin, kun Rikosseuraamuslaitoksella on päävastuu rangaistuksen täytäntöönpanosta ja myös ammatillinen osaaminen sekä rangaistuprosessista että tuomittujen kohtaamisesta. ” (A1)

” Järkevää. Ulosoton toimenkuvaan ei kuulu asia. Arkelle työn siirtäminen ei tuo mitään uutta opeteltavaa. Vahvistaa arviointityötä. ” (A2)

Haasteena arviointikeskuksen työntekijät kokevat muutoksessa harvaanasutut paikkakunnat ja asiakkaiden tavoittamisen. Ulosottoviraston toimipaikkoja on Suomessa huomattavasti enemmän kuin Rikosseuraamuslaitoksen, joten osa asiakkaista saattaa jäädä tavoittamatta ennen vankeusrangaistuksen suorittamisen aloittamista.

Huolenaiheena arviointikeskuksen vastauksissa nousi esiin aikataulu, jolla muutos on tapahtumassa. Koettiin, että henkilöstö ei juurikaan pääse vaikuttamaan muutokseen. Myös päällekkäisen työn tekemisen pelko on huolenaiheena. Vastauksissa nousi esiin myös se, että suunnitelmallisempi valmistautuminen varhaisemmassa vaiheessa olisi luonut pohjaa suunnitelmallisemmalle työn haltuunotolle. Muutoksen perusteena uskottiin myös olevan enemmän taloudelliset intressit kuin todellinen asiakkuuden kokonaishallinnan lisääminen.

” Edellyttää Riseltä perehtymistä sekä koulutusta. ” (A8)

” Muutoksen toteuttamisessa olisi tietysti toivonut enemmän suunnitelmallisuutta jo varhaisemmassa vaiheessa, jotta muutoksen tullessa voimaan olisimme olleet siihen valmiita. ” (A5)

8.2.2 Työtehtävien organisointi

Arviointikeskuksen kanta työtehtävien organisoimiseksi on ristiriitainen. Vastauksissa tuli esiin huoli yhdyskuntaseuraamustoimistoissa työskentelevien rikosseuraamustyöntekijöiden tietotaidosta kohdata vankilaan tuomittuja, laatia heidän rangaistusajan suunnitelmiaan sekä tehdä sijoitusesityksiä. Yhdyskuntaseuraamustoimistoissa työskentelevillä ei uskota olevan riittävän laajaa näkökulmaa vankilamaailman ja vankilakulttuurin ymmärtämiseksi. Vastausten perusteella koettiin, että arviointikeskuksella olisi yhdyskuntaseuraamustoimistoja paremmat resurssit hoitaa edellä mainittuja työtehtäviä.

Arviointikeskuksen vastauksissa nousi esiin myös toive siitä, että kaikki sijoituspäätökset tehtäisiin arviointikeskuksessa. Näin laitosten käyttöasteet pysyisivät hallinnassa. Kun sijoituspäätösten hallinta on yhdellä johtajalla, on kokonaishallinta mahdollista ja edes yhdellä ihmisellä on tällöin kokonaiskuva alueen laitosten käyttöasteesta.

” Kaikki sijoituspäätökset Arviointikeskuksessa mm. perusteella, että laitosten käyttöasteet pysyisivät hallinnassa - sijoitusesitykset, tehtäisiinkö Yks-toimistossa vai Arkessa, ehkä parempi Arkessa, edelliseen viitaten - Arken tulisi hallinnoida asiakkaiden jako, siis Arkelle vai Yks-toimistolle. ” (A4)

” Jotta koko alueemme laitosten tilanne pysyisi hallinnassa niin vankiloiden käyttöasteiden kuin turvallisuustekijöiden suhteen (pelkääjät, järjestäytyneeseen rikollisuuteen kuuluvat jne.) tulisi vankien sijoittelu keskittää mielestäni yhdelle toimijalle, tämän hetkessä organisaatiossa siis arviointikeskukselle. Jos sijoitteluiden päätöksenteko on hajautettu useille johtajille/apulaisjohtajille ei kenelläkään ole kokonaiskuva alueemme tilanteesta ja jonkinasteinen kaaos on todennäköinen. ” (A5)

8.2.3 Asiakkaan näkökulma

Eräs arviointikeskuksen vastaajista toi esille, että muutoksen myötä tuomittu voi helpommin sitoutua tulevan tuomion suorittamiseen ja suunnitelman noudattamiseen. Yhden viranomaisen hoidossa ollessa prosessin hahmottaminen on asiakkaalle helpompaa.

” Haasteena on tuomittujen käsitys siitä, että UO:ssa ”luvataan” esim. Avolaitospaikka. Tuomitut ovat myös jokseenkin sekaisin siitä, kuka hoitaa ja mitä hoitaa ja missä järjestyksessä; ”mähän kävin jo siellä ulosotossa!?” ” (A1)

Vastaajat uskoivat myös asiakkaan saavan asiantuntevampaa palvelua Rikosseuraamuslaitoksella kuin ulosottovirastossa, koska Rikosseuraamuslaitoksella on asiantuntevampaa tietoa seuraamuksen suorittamisesta ja vankilaan tulemiseen liittyvistä käytännön asioista. Asiakkaan näkökulmasta prosessi on jatkossa sujuvampi ja nopeampi. Asiakas tulee myös paremmin kuulluksi ja asiakkaan kuuleminen koetaan hyvin tärkeänä. Eräs vastaajista ilmaisi kuitenkin huolensa tulevasta peläten resurssipulan vaikuttavan siihen, että asiakas ei todellisuudessa tule muutoksesta hyötymään.

” Tuomittu saa asiantuntevampaa infoa seuraamuksen suorittamisesta ja vankilaan tulemiseen liittyvistä käytännön asioista. Mikäli tp-aloitus tulee arken vastuulle ja hoidettavaksi, tuomittu saa nykyistä nopeammin tietää seuraamuksen aikataulun (sijoituspäätös, lykkäysasia jne.) ” (A2)

” Vangille saattaa olla hyötyä siitä, että koko prosessin hoitaa sama laitos. ” (A8)

” Todellisuudessa sitä ei voi ennakkoon tietää. Epäilen sen hyötyjä asiakkaille, koska henkilötyövuosia ei ole luvassa ko. järjestelyille. Asiakas ei siitä todennäköisesti tule hyötymään. ” (A7)

Arviointikeskuksen näkemys sijoitteluun liittyvissä seikoissa on moninainen. Tärkeimpänä asiana vastauksissa kuitenkin nousi esiin asiakkaan mahdollisuus tulla kuulluksi ja asiakkaan elämäntilanteen ja historian huomioiminen kokonaisuutena sekä rangaistusajan suunnitelmaa että sijoittelupäätöstä laadittaessa. Tehdäänpä arviointia jatkossa missä tahansa, on tärkeintä kuitenkin arviointiprosessin yhdenmukaisuus ja yhtenäiset kriteerit.

” Riippumatta siitä missä rangaistusajan suunnitelma laaditaan, tulisi sen täyttää yhtenäiset kriteerit. Arvioinnin tulisi olla samanlaista, jotta vankien yhdenvertaisuus toteutuu. Tärkeää on, että käytössä on samat arviointimenetelmät kuten staattista uusimisriskiä kuvaavat menetelmät ja turvallisuuslausunnot. ” (A5)

8.2.4 Yhteistyö

Arviointikeskuksen vastauksissa korostui yhteistyö erityisesti yhdyskuntaseuraamustoimistojen kanssa. Yhdyskuntaseuraamustoimistot nähdään ensisijaisena yhteistyökumppanina alitötönpanotehtävien hoitamisessa. Yhteistyökumppanina on nykyisessä työskentelyprosessissa ollut myös ulosottovirasto niissä tapauksissa, joissa on tarvittu ulosottoviraston tekemään alkuhaastatteluun täsmäntäviä tietoja. Lisäksi yhteistyökumppaniksi vastaajat nimesivät vankilat. Vankiloiden tietojärjestelmästä Vatista vastaajat kertoivat saavansa tietoa tuomitun aikaisemmista vankilakausista ja tuomion sujumiseen liittyvistä seikoista.

Arviointikeskus tekee yhteistyötä myös poliisin kanssa tarkistamalla tuomitun keskeneräiset rikosasiat ja tuomitun mahdolliset yhteydet jengirikollisuuteen. Myös rikosrekisteri tarkastetaan. Yksi vastaajista toi esille myös yhteistyökumppanina päihdehuollon ja sieltä korvaushoitoon liittyvät asiat. Yksi vastaajista kertoi tekevänsä yhteistyötä tarvittaessa hyvin laajasti eri toimijoiden kanssa muun muassa tuomitun terveydentilaa, opiskelua ja työmahdollisuuksia selvittäen sekä pitävänsä tarvittaessa yhteyttä tuomitun omaisiin. Yksi vastaajista puolestaan kertoi, että yhteistyö on ollut vähäistä.

Yhteistyö eri toimijoiden kanssa koettiin pääsääntöisesti sujuvaksi. Yksi vastaajista ei osannut sanoa yhteistyön sujuvuudesta ja neljä vastaajista jätti vastaamatta. Haasteena yhteistyölle vastaajat kertoivat olevan erilaisten kirjauskäytäntöjen eri työntekijöiden välillä. Lisäksi yksi vastaajista koki haasteena sen, jos turvallisuuteen liittyvien seikkojen tärkeys ei tule esiin.

8.3 Ulosottoviraston, keskushallintoyksikön ja arviointikeskuksen ajatuksia

Haastattelin opinnäytetyötäni varten Rikosseuraamuslaitoksen Keskushallintoyksikön ylitarkastajaa Keskushallintoyksikön näkemyksistä tulevasta muutoksesta sekä Pohjois-Karjalan ulosottoviraston henkilökuntaa nykyisestä työskentelyprosessista. Lisäksi haastattelin Itä- ja Pohjois-Suomen Rikosseuraamusalueen arviointikeskuksen johtajaa arviointikeskuksen näkökulmasta.

Lisäksi olen seurannut koko opinnäytetyöprosessin ajan Rikosseuraamuslaitoksen tiedotusta alitäytäntöönpanotehtävien siirtymiseen liittyen. Seuraavaksi kerron ulosottoviraston, arviointikeskuksen ja keskushallintoyksikön näkemyksiä aiheesta sekä tuon esille dokumenteista keräämääni tietoa.

Muutos alitäytäntöönpanotehtävien siirtymiseksi on alkanut jo muutama vuosi sitten. Muutos perustuu ajatukseen vankeuden aloitusprosessin tehostamisesta ja työskentelyprosessin kehittämisestä. Lisäksi muutoksella tavoitellaan sitä, että välttyttäisiin päällekkäiseltä työltä täytäntöönpanon aloittamisen osalta. Yksi tärkeä tavoite on työn vaikuttavuuden tehostaminen. Taustalla vaikuttaa Oikeusministeriön tuottavuushanke, jossa keskeisenä tavoitteena on kehittää Rikosseuraamuslaitoksen prosesseja tehokkaammiksi, sujuvimmiksi ja nopeammiksi.

Keskushallinnossa on pohdittu perusteita asiakkuuksien jakoon yhdyskuntaseuraamustoimistojen ja arviointikeskuksen välillä. Keskushallintoyksikön tavoitteena on luoda kriteeristö, joka määrittää asiakkuuksien jaon muun muassa rangaistusajan pituuden, turvallisuusseikkojen ja yhdyskuntaseuraamustoimiston entisen asiakkuuden perusteella. Täytäntöönpanoyksikön tehtävänä on jakaa asiakkuudet yhdyskuntaseuraamustoimistojen ja arviointikeskuksen välillä. Keskushallintoyksikkö näkee, että ei ole tarkoituksenmukaista jakaa alitäytäntöönpanotehtäviä toimistojen kaikille työntekijöille vaan työtehtävien hoitamisen voisi keskittää muutamalla asiakastyöntekijälle. Ei siis ole tarvetta kouluttaa kaikkia työntekijöitä alitäytäntöönpanotehtävien hoitamiseen.

Rikosseuraamuslaitoksen johtoryhmän kokouksessa 18.12.2014 on päädytty seuraavaan: Arviointikeskuksen tehtäväksi jää turvallisuusselvitysten tekeminen ja sijoituspäätösten tekeminen. Yhdyskuntaseuraamustoimistojen tehtäväksi puolestaan tulee alkuhaastattelun tekeminen, rangaistusajan suunnitelman laatiminen ja sijoitusesityksen tekeminen. (Pöytäkirja, Rikosseuraamuslaitoksen johtoryhmä, 2015.) Keskushallinnossa on pohdittu myös, että arviointikeskuksen painopiste siirtyisi enemmän pitkäaikaisvankien rangaistusajan suunnitteluun ja suunnitelman toteuttamisen seuraamiseen. Eli tavoitteena on terävöittää ja tarkentaa arviointikeskuksen tehtävää ja resursseja. Keskushallintoyksiköstä saadun tiedon mukaan he arvioivat, että nykyisellään arviointikeskuksella on vaadittu osaaminen vankilaan sijoittamisessa ja rangaistusajan suunnittelussa. Alitäytäntöönpanotehtävien siirtyminen Rikosseuraamuslaitokselle tulee lisäämään myös Rikosseuraamuslaitoksen eri yksiköiden välistä yhteistyötä tulevaisuudessa. Uudet työtehtävät haastavat eri yksiköitä toimimaan yhteistyössä entistäkin kiinteämmin.

Tuomitun näkökulmasta vankeusrangaistuksen alkutoimien siirtyminen ulottovirastolta Rikosseuraamuslaitokselle voisi parhaimmillaan tehostaa suunnitelmallista työtettä ja vahvistaisi tuomitun sitoutumista rangaistusajan suunnitelman mukaiseen työskentelyyn. Erityisesti tämä

on tärkeää lyhytaikaisvankien kohdalla, jotka päätyvät vankilaan yhä uudestaan ja uudestaan ilman, että uusintarikollisuuteen syyllistymiseen on ollut keinoja vaikuttaa. Uudistuksen myötä on yksi keskeisistä tavoitteista päästä vaikuttamaan juuri tähän asiakasryhmään eli lyhyttä tuomiota suorittaviin vankeusvankeihin. Tuomitun perhe-elämä voidaan jatkossa ottaa myös paremmin huomioon, koska prosessiin saadaan enemmän joustavuutta esimerkiksi tuomion lykkäyksen suhteen.

Muutos alkuhaastattelussa tulee näkymään muun muassa siinä, että tavoitteena on tehdä jo alkuhaastattelu syvemmin kuin ulosottovirastossa on tähän asti tehty ja pohtia tarvittavia tukitoimia asiakkaan elämäntilanteesta käsin. Arviointikeskuksen mukaan vuoden 2013 asiakastietoja tarkasteltuna vain 6 %:ssa ulosottoviranomaisen tekemissä haastatteluissa on ollut riittävät ja tarvittavat tiedot. Lyhyttuomioisten osalta alkuhaastattelussa voitaisiin jo panostaa vankeusrangaistuksen jälkeiseen vapautumisvaiheeseen ja tehdä suunnitelmia ja tavoitteita jo vapautumista silmällä pitäen. Arviointikeskus näkee myös kattavan haastattelun etuna varhaisen valmistautumisen mahdolliseen valvottuun koevapauteen myös lyhyttuomioisten kohdalla.

Haasteena muutoksen toteuttamiselle sekä keskushallintoyksikkö että arviointikeskus näkee tiukan aikataulun ja kouluttamiseen liittyvät haasteet. Muutos toteutetaan nopealla aikataululla ja lokakuussa 2014 ei vielä ollut tietoa esimerkiksi siitä, kuinka koulutus uusien työtehtävien hoitamiseksi järjestetään. Alun perin alitäytäntöönpanotehtävien siirtymisen piti tapahtua jo 1.3.2015, mutta asia lykkääntyi ja muutos astuu voimaan 1.5.2015. Joulukuun 2014 loppuun mennessä ei vielä ollut tietoa uusien työtehtävien hoitamiseen liittyvistä käytännön asioista kuten koulutuksesta. Keskushallintoyksikkö näkee, että koulutus järjestettäisiin alueellisesti aluekeskusten, arviointikeskuksen ja yhdyskuntaseuraamustoimistojen kesken.

Keskushallintoyksikön edustajan kanssa tehdyssä haastattelussa nousi esille haasteena myös vähäinen vankiloiden tuntemus. Rikosseuraamustyöntekijöillä ei yhdyskuntaseuraamustoimistoissa ole riittävää tuntemusta alueen vankiloista ja niiden tarjonnasta kuntouttamisen ja opiskelun suhteen. Kun tavoitteena on sitouttaa tuomittu rangaistusajan suunnitelman mukaiseen työskentelyyn ja ennen vankeusrangaistuksen alkua, on se haasteellista jos ei voida olla varmoja siitä, että vankiloissa voidaan vastata vangin tarpeeseen ja tarjota rangaistusajan suunnitelman mukaista toimintaa. Yksi ehdotus lisätä vankiloiden tuntemusta on käydä aktiivisesti tutustumassa oman rikosseuraamusalueen vankiloihin paikan päällä. Näin on toimittu pilotointivaiheen aikana esimerkiksi Lahden yhdyskuntaseuraamustoimistossa. Arviointikeskuksen näkökulmasta haasteita lisää sijoitteluesitykset tuntematta turvallisuusseikkoja. Jatkossa jos yhdyskuntaseuraamustoimistossa tehdään sijoitteluesitykset ja päätökset kuitenkin

arviointikeskuksessa, voi arviointikeskus joutua tekemään esityksen vastaisia päätöksiä tilanteessa, jossa vain heillä on vankien turvallisuuteen liittyvää tietoa. Esimerkiksi erillään pidettävät vangit ja niin edelleen.

Asiakasmääristä keskushallintoyksikkö kertoo, että henkilötyövuosina mitattuna työmäärä tulee olemaan valtakunnallisella tasolla arviointina noin 6-10 henkilötyövuotta. Pohjois-Karjalan ulosottovirastosta saadun tiedon mukaan vuositasona on alkuhaastatteluja tehty noin 80:lle tuomitulle Pohjois-Karjalan alueella.

Pohjois-Karjalan ulosottovirastossa työskentelee 2 perintäsihteeriä, 20 kihlakunnanulosottomiestä ja 3 kihlakunnanvoutia. Pohjois-Karjalan ulosottovirastossa alitäytäntöönpanotyötehtäviä hoidetaan yleisen mallin mukaisesti. Haastattelin opinnäytetyötäni varten Pohjois-Karjalan ulosottovirastosta yhtä perintäsihteeriä ja yhtä kihlakunnanulosottomiestä. Ajatuksena haastatteluun oli kuulla ulosottoviraston työskentelyprosessista sekä heidän kokemuksista alitäytäntöönpanotehtävien hoitamisesta. Haastateltavat toivat esille, että tehtävien siirtyminen Rikosseuraamuslaitoksen hoidettavaksi on järkevää. On selkeämpää, että yksi viranomaistaho vastaa rangaistusten täytäntöönpanosta.

Ulosottovirastossa alitäytäntöönpanotehtäviä on nykyisellään hoidettu kihlakunnan ulosottomiesten toimesta. Prosessi on moniportainen ja monivaiheinen. Alitäytäntöönpanotehtävistä ulosottovirasto hoitaa tällä hetkellä vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoasiat ja sakon muuntorangaistuksien täytäntöönpanoasiat. Ulosottovirastolla ei vielä lokakuussa 2014 ollut mitään varmaa tietoa alitäytäntöönpanotehtävien siirtymisestä Rikosseuraamuslaitoksen hoidettavaksi. Ulosottovirastolla koetaan, että työtehtävien siirtyminen Rikosseuraamuslaitokselle on hyvä ja tarkoituksenmukainen asia.

Työnjako ulosottovirastossa on seuraavanlainen: Perintäsihteerit hoitavat kirjaamisen, matkailippujen hoitamisen ja lopputoimet ulosottoviraston tehtäviin liittyen. Kihlakunnanulosottomiehet hoitavat saapumiskehoitusten ja passituskehoitusten lähettämisen, haastattelut, asiakkaan neuvomisen ja ohjeistamisen, esteen toteamisen ja lykkäysasian esittelemisen kihlakunnanvoudille. Kihlakunnanvoutien työtehtävänä on lykkäyspäätösten laatiminen.

Työvälineenä ulosottovirastossa on käytössä tietojärjestelmä Notes, jossa on tarvittavat asiakirjapohjat. Alkuhaastattelussa ulosottovirastossa käytetään Oikeusministeriön haastattelu-pohjaa. Lisäksi työvälineenä käytetään internettiä muun muassa etsittäessä asiakkaalle julkisen liikenteen aikataulutietoja vankilaan mentäessä. Yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa ulosottovirastossa tehdään vähäisesti. Tarvittava yhteistyö hoituu papereiden välityksellä muun muassa arviointikeskuksen kanssa. Työaika asiakkaan haastatteluun käytetään noin puoli tuntia. Lisäksi työaika kuluu asiakirjojen käsittelyyn. Käytännön työskentely on opetta-

nut ulosottoviraston työntekijät kohtaamaan rikosseuraamusasiakkaat. Asiakkaan kohtaamisessa haasteena on koettu muun muassa asiakkaan henkilökohtaisista asioista keskustelemisen. Koulutustarvetta ei kuitenkaan ole herännyt alitöntöönpanotehtävien hoitamiseksi.

Haasteena ulosottoviraston työntekijät ovat alitöntöönpanotehtäviä hoitaessaan kokeneet erityisesti päihtyneiden asiakkaiden kanssa asioinnin. Asiakstapaamiset hoidetaan kuitenkin vaikka asiakas olisi päihtynyt. Haasteena on myös asiakkaiden tavoittaminen haastatteluun puutteellisten yhteystietojen tai asiakkaan pakoilun takia. Myös lykkäyshakemusten perusteita joudutaan toisiaan pohtimaan, onko syy hakea lykkäystä todellinen vai ei. Alkuhaastattelu tehdään pääsääntöisesti vain asiakkaan kertoman perusteella, eikä asiakkaan kertomia tietoja varmenneta esimerkiksi viranomaistahoilta. Asiakkaan allekirjoitus lomakkeessa vahvistaa asiakkaan kertoman todeksi. Haasteena ulosottoviraston työntekijät kokevat myös puutteellisen tietämyksen vankiloiden toiminnoista kuten päihdekuntoutuksesta. Myös asiakkaan elämäntilanteesta, lääkityksestä ja elintavoista olisi hyvä olla saatavilla enemmän tietoa. Vaikka asiakkaan tapaa usein vasta ensimmäistä kertaa haastattelutilanteessa, pitäisi silti voida antaa lausunto esimerkiksi asiakkaan avolaitoskelpoisuudesta. Tämä on koettu haasteelliseksi.

Haastattelutilanteessa asiakkaalta kysytään vankeusrangaistuksen näkökulmasta tarpeelliset ja välttämättömät asiat liittyen elämäntilanteeseen ja päihteiden käyttöön. Ulosottoviraston haastattelu nähdään pohjana arviointikeskuksen tekemälle haastattelulle. Ulosottoviraston tekemässä haastattelussa ei pohdita vankeusrangaistuksen jälkeistä aikaa vaan keskitytään vankeusrangaistuksen suorittamiseen liittyviin asioihin.

8.4 Tulosten yhteenvetoa

Tässä opinnäytetyössä tutkittiin alitöntöönpanotehtävien siirtymistä ulosottovirastolta Rikosseuraamuslaitokselle. Opinnäytetyön painopiste oli siirtymävaiheen pilotoinnissa olevien Itä- ja Pohjois-Suomen Rikosseuraamusalueen yhdyskuntaseuraamustoimistojen sekä Itä- ja Pohjois-Suomen Rikosseuraamusalueen Arviointikeskuksen työntekijöiden haastatteluissa. Opinnäytetyö oli kvalitatiivinen tutkimus ja aineistonkeruumenetelmänä oli puolistrukturoitu teemahaastattelu sähköisen kyselyn muodossa. Lisäksi haastattelin Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön ylitarkastajaa, Pohjois-Karjalan ulosottoviraston henkilökuntaa ja Itä- ja Pohjois-Suomen Rikosseuraamusalueen arviointikeskuksen johtajaa täydentääkseni selvitykseni aineistoa. Aineiston analyysimenetelmänä oli laadullisen aineiston analyysi.

Opinnäytetyötä tehdessä sain kattavasti ja monipuolisesti tietoa tulevista uusista työtehtävistä, jotka koskettavat myös omaa työnkuvaani yhdyskuntaseuraamustoimistossa.

Koska opinnäytetyössäni tavoitteena oli mallintaa uusien työtehtävien käyttöönottoa omalla työpaikallani Joensuun yhdyskuntaseuraamustoimistossa, esittelen seuraavaksi ajatuksia joita tutkimuksessani on noussut esille huomioon otettavaksi tulevan varalle.

8.4.1 Tiedotus alitäytäntöönpanotehtävien siirtymisestä

Olen pitänyt opinnäytetyön tekemisen ajan projektipäiväkirjaa lähinnä tiedotukseen liittyvistä asioista. Kesäkuussa 2014 ei toimistollamme ollut vielä juuri mitään muuta tietoa asiasta, kuin että jossain vaiheessa alitäytäntöönpanotehtävät siirtyvät Rikosseuraamuslaitoksen hoidettavaksi. Ainoa tieto kesällä 2014 oli, että alitäytäntöönpanotehtävät ovat Rikosseuraamuslaitoksen hoidettavana 1.3.2015 alkaen.

Haastattelin syksyllä 2014 Itä- ja Pohjois-Suomen Rikosseuraamusalueen pilotointivaiheessa mukana olevien yhdyskuntaseuraamustoimistojen työntekijöitä. Heidän vastauksissaan korostui, että tiedotus uusien työtehtävien siirtymisestä on hyvin niukkaa eikä tarkkaa suunnitelmaa ole olemassa. Haastateltavien vastauksissa tuli esille turhautuneisuus tiedotuksen vähyttä ja puutteellisuutta kohtaan.

Haastattelin lokakuussa 2014 Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön edustajaa. Tässäkin vaiheessa ei vielä ollut muuta tietoa olemassa kuin päivämäärä 1.3.2015. Haastattelin marraskuussa 2014 Itä- ja Pohjois-Suomen Rikosseuraamusalueen arviointikeskuksen johtajaa ja tässä vaiheessa oli tehtävien siirtoon liittyvä päivämäärä siirtynyt kahdella kuukaudella eteenpäin. Uusi tehtävien siirtymisen päivämäärä oli tässä vaiheessa 1.5.2015.

Rikosseuraamuslaitoksen johtoryhmä kokoontui 18.12.2014. Tässä kokouksessa oli sovittu työnjakoon liittyvistä asioista. Asiasta tiedotettiin henkilökuntaa yhteisen Intranetin välityksellä. Valitettavasti Intranetin välityksellä ei tavoiteta koko henkilöstöä, koska Intranetin lukeminen on jokaisen omalla vastuulla.

Tehdyn selvityksen perusteella voidaan todeta, että tiedotus alitäytäntöönpanotehtävien siirtymisestä vuoden 2014 aikana on ollut puutteellista ja jopa olematonta. Tämä on aiheuttanut henkilöstön keskuudessa epävarmuutta, turhautuneisuutta ja ärtymystä.

8.4.2 Uusien työtehtävien organisointi ja resurssointi

Tammikuussa 2015 oli tiedossa, että uudet työtehtävät ovat Rikosseuraamuslaitoksen hoidettavana 1.5.2015 alkaen. Koska aiheesta ei oltu tiedotettu vielä tämän enempää, ei uusien

työtehtävien siirtymisestä voida tehdä johtopäätöksiä keräämäni aineiston perusteella. Oletukseni alkaessani tekemään opinnäytetyötä oli, että saan tarvittavan aineiston ja tiedon kerättyä vuoden 2014 loppuun mennessä. Valitettavasti näin ei käynyt, vaan joudumme edelleen olemaan epävarmuuden tilassa, vaikka uusien työtehtävien haltuunotto on jo lähellä.

Tehdyn selvityksen perusteella voidaan kuitenkin pohtia Joensuun yhdyskuntaseuraamustoimiston tilannetta töiden organisoinnin ja resurssoinnin suhteen. Joensuun yhdyskuntaseuraamustoimiston henkilökunta muodostuu 1.1.2015 lähtien johtajasta, apulaisjohtajasta, virastosihteeristä ja viidestä rikosseuraamustyöntekijästä. Joensuun yhdyskuntaseuraamustoimisto joutui luopumaan yhdestä rikosseuraamustyöntekijän virasta 1.1.2015 lähtien, joten tämän puuttuvan viran vaikutuksia yhdyskuntaseuraamustyötehtävien hoitamiseksi ei voida vielä arvioida. Lisäksi yksi asiakastyöntekijä jää osa-aikaeläkkeelle 1.4.2015 lähtien. Tämä aiheuttaa myös pienen vajauksen asiakastyön tekemiseen. Tilanne on kuitenkin se, että pienentyneillä resursseilla joudumme ottamaan haltuun uusia työtehtäviä entisten työtehtävien lisäksi.

Keskushallintoyksikön kanta uusien työtehtävien haltuun ottamiseksi oli se, että työtehtävät jaettaisiin osalle rikosseuraamustyöntekijöitä. Kaikkia ei ole tarkoituksenmukaista kouluttaa työtehtävien hoitamiseen. Joensuun yhdyskuntaseuraamustoimisto on suhteellisen pieni toimisto ja asiakastyöntekijöiden määrä on vähäinen. Tämä aiheuttaa haavoittuvuutta sairauspoissaolojen ja loma-aikojen vuoksi. Tällä hetkellä toimistollamme kaikki rikosseuraamustyöntekijät tekevät kaikkia työtehtäviä, eikä niitä ole juurikaan eriytetty. Tämä juuri sen takia, että pystymme sijaistamaan toinen toisiamme tarpeen tullen ja kaikilla on asiantuntemus ja tarvittavat tiedot ja taidot hoitaa kaikkia asiakastilanteita toimeenpanolajista riippumatta. Toimistomme hoitaa yhdyskuntaseuraamusten toimeenpanotehtävät ja asiantuntijalausuntojen laatimisen koko Pohjois-Karjalan alueella. Jokaisella työntekijällä on oma alue, minkä toimeenpanot ja lausunnot hän hoitaa. Tämä vahvistaa ajatusta siitä, että myös alitöntöönpanotehtävien hoitaminen pitää jakaa tasaisesti kaikkien työntekijöiden kesken. Jokainen voi vastata omalta alueeltaan tulevien alitöntöönpanotehtävien hoitamisesta. Jokaisella asiakastyöntekijällä on vahva tietämys oman alueensa palveluista ja valmiit kontaktit alueensa viranomaistahoihin. Tämä on vahvuus myös rangaistusajan suunnitelmien laatimisessa etenkin lyhyttuomioisten kohdalla, koska alkuhaastattelua ja rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa voimme tehdä niitä yhteistyössä tuomitun kotikunnan viranomaistahojen kanssa ja suunnitella jo vapautumisvaiheen toimenpiteitä valmiiksi. Tämä selkiyttää myös vankeusrangaistuksen suorittamista ja luo vahvaa pohjaa tavoitteelliselle työskentelylle.

Kyselyn vastauksissa tuli usein esille aikaisempi asiakkuus ja tuntemus. Tämä vahvistaa ajatustani siitä, että toimistollamme olisi niin tarkoituksenmukaisen resurssoinnin kuin asiakkaankin näkökulmasta tärkeää, että kaikilla olisi osaaminen uusien työtehtävien hoitamisesta.

8.4.3 Koulutus

Tehdyn selvityksen ja oman kokemuksen perusteella voidaan todeta, että koulutusta ei vielä tammikuussa 2015 oltu alitöntöönpanotehtävien hoitamiseksi järjestetty. Koulutuksen järjestämisestä ei silloin ollut vielä edes tietoa. Tehdyn selvityksen perusteella voidaan todeta, että koulutuksen tarve on suuri. Uudet työtehtävät pitävät sisällään asiakastyötä, mikä on rikosseuraamustyöntekijöille tuttua työtä. Tämän lisäksi uusina haasteina joudumme kuitenkin ottamaan vastaan rangaistusajan suunnitelmien laatimisen, sijoitusesitysten ja lykkäsesityksen laatimisen sekä tavoitteiden laatimisen rangaistuksen täytäntöönpanon ajalle.

Toimistomme työntekijöiden vahvuutena on kaikkien asiantuntijalausuntojen laatiminen ja kaikkien toimeenpanolajien tuntemus ja täytäntöönpano. Uusien työtehtävien hoitamiseksi tarvitsemme kuitenkin koulutusta ainakin seuraavilla osa-alueilla:

- koulutusta rangaistusajan suunnitelman sisällölliseen laatimiseen
- tietoa oman rikosseuraamusalueen vankiloiden toiminnoista
- koulutusta lykkäsesityksen laatimiseen
- koulutusta asiakasprosessiin haltuunottoon sisältäen opastuksen työtehtävien eri vaiheista ja ohjeistuksen siitä, kuinka toimitaan niissä tilanteissa kun asiakasta ei tavoiteta tai asiakas on päihtynyt
- koulutusta vankitietojärjestelmä Vatin käyttöön

Tehdyn selvityksen perusteella pilotointivaiheessa mukana olleissa yhdyskuntaseuraamustoimistoissa henkilökunnan koulutuksesta oli pääsääntöisesti vastanneet arviointikeskuksen työntekijät.

8.4.4 Yhteistyö

Tehdyssä selvityksessä nousi esille yhteistyön osalta yhdyskuntaseuraamustoimiston ja arviointikeskuksen välinen yhteistyö. Tärkeänä yhteistyökumppani koettiin myös vankilat. Osa Itä- ja Pohjois-Suomen Rikosseuraamusalueen yhdyskuntaseuraamustoimistoista on siinä mielessä hyvässä asemassa, että toimistot ovat arviointikeskusten toimipisteiden läheisyydessä. Heillä on hyvät mahdollisuudet tehdä yhteistyötä ja konsultoida toinen toisiaan jo fyysisen sijainnin perusteella. Joensuun yhdyskuntaseuraamustoimisto on pieni toimisto, jolle lähin arviointikeskuksen toimipaikka on Kuopiossa. Yhteistyö on ollut aikaisemmin vähäistä. Tehdyn selvityksen mukaan arviointikeskuksen rooli koettiin tärkeänä perehdyttämisen kannalta.

Koska tammikuussa 2015 ei vielä ollut selvää, kuinka koulutus ja perehdytys uusiin työtehtäviin hoidetaan, ei arviointikeskuksen merkitystä voida arvioida Joensuun yhdyskuntaseuraamustoimiston näkökulmasta.

Vankiloiden kanssa tehdään jo nykyisinkin paljon yhteistyötä erityisesti ehdonalaisvalvontaan ja valvottuun koevapauteen liittyvissä asioissa. Joensuun yhdyskuntaseuraamustoimisto on myös mukana yhteistyötoimikunnassa, joka kokoontuu 2-3 kertaa vuodessa. Tähän kuuluu toimistomme lisäksi toimistomme lähivankilat Juuka, Pyhäselkä ja Sukeva. Näin ollen toimistollamme on jo kattava ja toimiva yhteistyöverkosto alueen lähivankiloiden kanssa, joskaan siihen eivät kuulu kaikki Itä- ja Pohjois-Suomen Rikosseuraamusalueen vankilat. Vankilat näkisin tärkeänä yhteistyökumppanina jatkossakin ja uskoisin, että olisi tarkoituksenmukaista jo etukäteen valmistautua tulevaan yhteistyöhön lähivankiloiden kanssa.

Yhteistyö alueen viranomaisverkostojen kanssa on nykyisellään toimivaa ja kattavaa. Yhteistyötä tukemaan olisi tarkoituksenmukaista tehdä entistäkin tiiviimpää yhteistyötä päihdehuollon, sosiaalihuollon ja työ- ja elinkeinotoimiston kanssa. Nämä kolme tahoa ovat mielestäni merkittävimmät vankilasta vapautuessa mukana olevat tahot tuomitun sosiaalisen selviytymisen kannalta. Irrallinen työskentely jokaisen tahon toimiessa omalla tahollaan lisää työn päällekkäisyyttä ja informaatio ei kulje. Uskon, että asiakkaan näkökulmasta työskentelyn tiivistäminen lisää asiakkaan sitoutumista.

8.4.5 Asiakasnäkökulma

Yksi selvitettävistä aiheista opinnäytetyössäni oli asiakkaan näkökulma ja asema. Selvityksen mukaan alitäytäntöönpanotehtävistä vastaavat asiakastyöntekijät kokevat asiakkaan aseman selkeytyvän muutoksen myötä. Lisäksi he pääsääntöisesti uskovat, että muutos lisää vaikuttavuutta ja tavoitteellisempaa työtettä asiakastyössä. Asiakasprosessin hallinta selkiytyy ja keskittyy kokonaan Rikosseuraamuslaitokselle.

Joensuun yhdyskuntaseuraamustoimistossa on pyritty pitämään kiinni asiakasjatkumoista. Ennestään tutut asiakkaat saavat tutun työntekijän vastuutyöntekijäkseen. Tämä on koettu toimivaksi malliksi. Jotta asiakasjatkumo ja asiakkuuden hallinta olisi jatkossakin esillä, toimistollamme sopiva malli on jatkaa myös alitäytäntöönpanotehtävien hoitamiseksi samaa linjaa. On tärkeää, että asiakkaalla on turvallinen olo asioidessaan täytäntöönpanoan koskevissa asioissa toimistollamme. Tähän voimme vaikuttaa valitsemalla vastuutyöntekijäksi jo ennestään tutun työntekijän.

Selvityksessä tuli esille, että ulosottovirastossa on asioitu päihtyneiden asiakkaiden kanssa. Tämä on ristiriidassa toimistomme linjaukseen ehdottomasta päihteettömyydestä. Uskon, että toimistomme jatkaa samaa linjaa myös alitäytäntöönpanoasiakkaiden kanssa. Asiakkaan oikeusturvan toteutumisen kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että asiakas on täysin selvinpäin asioidessaan toimistollamme. Tämä lisää myös työntekijöiden turvallisuutta, kun emme asioi päihteiden vaikutuksen alaisena olevien kanssa.

Turvallisuusnäkökulma tuli esiin myös tehdyssä selvityksessä. Kielteinen yhdyskuntapalvelun soveltuvuus selvitys saattaa aiheuttaa jännitteitä alkuhaastatteluun, jos haastattelijana on kielteisen soveltuvuus selvityksen tehnyt työntekijä. Tähän on syytä jatkossa kiinnittää huomiota ja pyrkiä kaikin keinoin takaamaan työntekijän turvallisuus asiakastapaamisissa. Haasteita tähän asettaa asiakastapaamiset maakunnassa, missä asiakkaita tavataan usein toisten virastojen toimitiloissa. Näissä tapaamistiloissa ei ole hälytysnappeja eikä muita turvallisuutta takaavia välineitä. Turvallisuusnäkökulman vuoksi toimistollamme on hyvä pohtia, voidaanko alitäytäntöönpanoasiakkaita tavata muualla kuin toimistollamme.

9 VALMISTAUTUMINEN ALITÄYTÄNTÖÖNPANOTEHTÄVIEN SIIRTYMISEEN RIKOSSEURAAMUSLAITOKSELLE

Opinnäytetyön tavoite oli luoda työskentelymalli Joensuun yhdyskuntaseuraamustoimiston käyttöön. Työskentelymalliin oli tavoitteena tuoda näkyväksi ne huomiot, joita olen selvityksessäni tehnyt. Työskentelymallin tavoitteena oli helpottaa uusien työtehtävien haltuunottamista ja organisoimista toimiston sisäisessä työjärjestyksessä. Koska rajasin aineiston ja tiedon keruun ajalle 1.1.2014 - 31.12.2014, jäi tarvitsemani tieto työskentelymallia varten kuitenkin saavuttamatta. Kerätyn aineiston, haastattelujen ja opinnäytetyöhön kerätyn teorian pohjalta on kuitenkin mahdollista nostaa esille asiakastyössä huomioitavia asioita alitäytäntöönpanotehtäviin liittyen, sekä pohtia organisaatiosalla muutoksen toteuttamiseen liittyviä haasteita. Esittelen seuraavaksi havaintoja alitäytäntöönpanotehtävien toteuttamiseen liittyen sekä pohdin opinnäytetyön eettisyyttä ja luotettavuutta. Lopuksi pohdin muutokseen liittyvää toteutusta koko opinnäytetyön toteuttamisen ajalta niin resurssien, johtamisen, henkilöstön sitouttamisen kuin muutoksen ennakkoinnin ja toteuttamisen näkökulmasta.

9.1 Työskentelyssä huomioitavaa

Uusien työtehtävien siirtyessä ulosottovirastolta Rikosseuraamuslaitokselle on henkilöstö ja koko organisaatio uuden edessä. Etenkin asiakastyöntekijät kaipaavat konkreettisia ohjeita ja neuvoja uusien työtehtävien haltuunottamiseksi. Opinnäytetyössä kerätyn aineiston pohjalta tarkoituksena ollut työskentelymallin luominen vaatisi kuitenkin paljon enemmän tietoa aiheesta.

Vuoden 2015 alussa Joensuun yhdyskuntaseuraamustoimistolla ei ollut vielä tarkkaa tietoa esimerkiksi rangaistusajan suunnitelman sisällöstä ja siitä, millaiset asiat suunnitelman laatimiseen vaikuttavat. Lisäksi työskentelymalli vaatisi tietoa Vankitietojärjestelmä Vatin käytöstä uusien työtehtävien osalta. Tehdyssä selvityksessä korostui vankiloiden tuntemus. Koska teemme jatkossa sijoitteluesitykset, on meidän tärkeää tietää alueemme vankiloiden toiminnoista. Tätäkään tietoa meillä ei vielä ollut vuoden 2014 loppuun mennessä koulutuksena annettu, joten sijoitteluesityksen osalta työskentelymallia on mahdotonta vielä laatia.

Tehdyn selvityksen perusteella neljä kuukautta ennen alitäytäntöönpanotehtävien siirtymistä voidaan asiakastyön osalta todeta ainoastaan seuraavat työskentelyssä huomioitavat seikat, jotka esittelen seuraavaksi.

Joensuun yhdyskuntaseuraamustoimisto saa tiedon uudesta tuomitusta eli vankilaan sijoitettavasta vangista arviointikeskuksen kautta. Tässä vaiheessa arviointikeskus on jo tehnyt turvallisuusselvityksen asiakkaasta. Yhdyskuntaseuraamustoimiston esimies jakaa asiakkuuden asiakastyöntekijälle. Asiakastyöntekijä lähettää asiakkaalle kutsun saapua yhdyskuntaseuraamustoimistoon haastattelua varten. Koska toimistomme toimialue on laaja, voidaan vaihtoehtoisesti sopia asiakkaan kanssa haastattelusta puhelimitse. Tällöin ei kuitenkaan voida varmistua asiakkaan päihteettömyydestä, mikä on toimistollamme ehdoton. Asiakkaita ei voida tavata, mikäli he ovat päihtyneitä.

Tuomitun haastattelee rikosseuraamustyöntekijä. Alitäytäntöönpanon asiakkaat on mielestäni perusteltua jakaa työntekijöiden vastuukuntien mukaisesti, koska edellä todetun mukaisesti jokaisella työntekijällä on asiantuntemus niiden kuntien palveluista, joiden asiakkaita he hoitavat yhdyskuntaseuraamustyön tehtävissä. Poikkeuksen muodostavat entiset asiakkuudet, joita voi olla luonnollista jatkaa entisen tutun työntekijän toimesta kuntarajoista riippumatta. Alkuhaastattelun lisäksi rikosseuraamustyöntekijä laatii yhdessä tuomitun kanssa rangaistusajan suunnitelman. Tämä suunnitelma laaditaan Vankitietojärjestelmä Vatiin. Vuoden 2014 loppuun mennessä emme olleet saaneet koulutusta rangaistusajan suunnitelman laatimiseksi, joten tähän ei ole mahdollista laatia ohjeistusta ja työskentelymallia.

Rikosseuraamustyöntekijän vastuulla on myös tuomitun sijoitusesityksen tekeminen. Sijoitusesityksessä työntekijä esittää vankilaa, johon katsoo tuomitun olevan perusteltua sijoittaa. Myöskään tähän työskentelyn vaiheeseen emme ole saaneet koulutusta vuoden 2014 aikana. Emme ole myöskään saaneet perehdytystä alueemme vankiloiden tuntemukseen vuoden 2014 aikana, joten tähänkään osioon ei voida laatia ohjeistusta.

Turvallisuusseikkoihin on kiinnitettävä huomiota. Arviointikeskus laatii turvallisuusselvityksen tuomituista ennen kuin he saapuvat sijoitteluhaastatteluun yhdyskuntaseuraamustoimistoon. Yhdyskuntaseuraamustoimiston vastuulla on kuitenkin ottaa huomioon muun muassa päihtyneisiin asiakkaisiin liittyvät riskitekijät ja laadittava toimintaohjeet siitä, kuinka päihtyneiden asiakkaiden kanssa työskennellään. Mielestäni on perusteltua kieltäytyä turvallisuuteen ja asiakkaan oikeusturvaan vedoten työskentelemästä päihtyneiden asiakkaiden kanssa.

Yhteistyö verkostojen kanssa sijoitteluvaiheessa luo mahdollisia jatkomoita vankeusajan jälkeiseen elämään. Se, kuinka paljon alitäytäntöönpanotehtäviin on annettu resursseja vaikuttaa siihen, kuinka laajaa yhteistyötä verkostojen kanssa voidaan rangaistusajan suunnitelman laatimiseksi tehdä. Näen kuitenkin tehdyn selvityksen perusteella, että yhteistyö verkostojen kanssa on ensiarvoisen tärkeää tuomitun sosiaalisen selviytymisen tukemiseksi.

9.2 Eettisyydestä ja luotettavuudesta

Hyvä tutkimus vaatii eettisten näkökohtien ottamista riittävästi ja oikein huomioon. Tutkimusta tehdessä on tärkeää huomioida haastateltavat riittävän hyvin ja kertoa heille tarvittavat tiedot tutkimuksesta. Lisäksi haastateltavien suostumus on hankittava ja heille on kerrottava, kuinka haastatteluaineistoa tullaan tutkimuksessa käyttämään ja kuinka sitä käsitellään. Myös anonyymiuden takaaminen, luottamuksellisuus ja aineiston asianmukainen tallentaminen ja käsitteleminen on tuotava haastateltaville julki. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2002, 26-27.)

Opinnäytetyötä tehdessäni tiedotin haastateltavia siitä, mitä olen tekemässä ja miten asiaa selvitän. Kerroin kyselylomakkeen yhteydessä vastaajille anonyymiteetistä ja siitä, mihin tarkoitukseen keräämääni aineistoa käytetään.

Tutkimuksen raportoinnin on myös oltava eettistä. Toisten kirjoittamia tekstejä ei saa plagioida, tuloksia ei saa yleistää ilman kritiikkiä eikä tuloksia saa kaunistella. Raportointi ei saa olla harhaanjohtavaa eikä puutteellista. Tutkimuksen puutteet on tuotava julki ja on arvioitava niiden vaikutusta tutkimustuloksiin. (Hirsjärvi ym. 2002, 27-28.)

Tutkimuksen luotettavuutta pyritään aina arvioimaan erilaisten mittaus- ja tutkimustapojen avulla. Mittauksen reliabelius tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta ja kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Reliabeliutta voidaan arvioida monin eri tavoin. Reliabeliuden mittarina voidaan pitää esimerkiksi tulosten toistettavuutta. Toinen tutkimuksen arvioinnissa käytetty käsite on validius eli tutkimuksen pätevyys. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkimusmenetelmä mittaa juuri sitä, mitä sen on tarkoituskin mitata. Kyselylomakkeet ovat esimerkki validiudesta: Kyselylomakkeihin saadut vastaukset riippuvat siitä, kuinka vastaaja on käsittänyt kysymykset. Jos vastaaja on käsittänyt kysymykset aivan eri tavoin kuin tutkija on ne ajatellut, on validiutta arvioitava myös tästä näkökulmasta. Tuloksia ei silloin voida pitää pätevinä ja toistettavina, jos tutkija ei ota tätä seikkaa huomioon tutkimustuloksia analysoidessaan. (Hirsjärvi ym. 2002, 213-214.)

Tehdyn selvityksen luotettavuutta olen arvioinut kyselylomakkeiden perusteella. Selvityksessä kävi ilmi, että kaikki kysymykset eivät olleet selviä vastaajille. Jos en pystynyt olemaan varma siitä, että vastaaja oli ymmärtänyt kysymyksen oikein, en käyttänyt vastausta aineistossani ollenkaan. Näin varmistin sen, että kerätty aineisto perustuu varmasti sekä minun että kyselyihin vastanneiden yhteiseen ymmärrykseen. Lisäksi lähetin haastattelemilleni asiantuntijatahoille opinnäytetyöni asiatarkestettavaksi ja saadun palautteen perusteella tein korjauksia opinnäytetyössäni olleisiin asiavirheisiin.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta lisää tutkijan tarkka selostus tutkimuksen kulusta ja sen eri vaiheista ja niiden toteuttamisesta. Aineiston tuottamisen olosuhteet on hyvä kertoa selvästi ja totuudenmukaisesti. On tärkeää tuoda esille haastatteluihin käytetty aika, mahdolliset häiriötekijät, virhetulkinnat haastatteluissa ja tutkijan itsearviointi tilanteesta. Laadullisen aineiston keskeinen osa on aineiston analyysi ja luokittelu. On pystyttävä todentamaan, millä perusteella luokittelut ja analyysi on tehty ja miksi tutkija on päätenyt juuri kyseiseen tulkintaan. (Hirsjärvi ym. 2002, 214-215.)

Olen pyrkinyt tuomaan opinnäytetyöni eri työskentelyvaiheet näkyväksi. Lisäksi olen esitellyt eri tahot, joilta olen tietoa opinnäytetyötäni varten kerännyt. Aineiston keräämiseen liittyvät seikat olen pyrkinyt esittelemään totuudenmukaisesti. Lisäksi olen tuonut esille aineiston keruuseen liittyvät haasteet.

9.3 Muutokseen valmistautumisesta

Opinnäytetyön laatiminen alkoi alkuvuodesta 2014 saadessani toimeksiannon työnantajaltani Joensuun yhdyskuntaseuraamustoimistolta. Vuoden 2014 aikana tutustuin opinnäytetyöni aiheeseen, tein sähköisiä kyselyitä tiedon hankkimiseksi ja haastattelin asiantuntijatahoja. Aiheeseen liittyvä tiedonkeruu oli välttämätöntä rajata vuoden 2014 ajalle sen vuoksi, että opinnäytetyössäni tehtävä selvitys valmistuisi siihen mennessä kun alitöytäntöönpanotehtävät siirtyvät ulosottovirastolta Rikosseuraamuslaitokselle. Jälkeenpäin ajateltuna olisi ollut tärkeää pystyä jatkamaan aineiston ja tiedon keruuta myös vuoden 2015 kevään aikana, koska silloin Rikosseuraamuslaitos aloitti henkilöstön kouluttamisen alitöytäntöönpanotehtävien hoitamiseksi. Nyt toukokuun 2015 kynnyksellä olemme siinä vaiheessa, että 1.5.2015 Rikosseuraamuslaitos ottaa alitöytäntöönpanotehtävät hoitaakseen.

Muutoksen ennakkointiin liittyy aina haasteita. Rikosseuraamuslaitos on suuri maanlaajuinen organisaatio, johon kuuluvat niin yhdyskuntaseuraamustoimistot kuin vankilatkin. Alitöytäntöönpanotehtävien siirtymiseen liittyvä muutos on suuri ja koskettaa niin yhdyskuntaseuraamustoimistoja, arviointikeskuksia kuin vankiloitakin. Keräämäni aineiston perusteella muutoksesta tiedottaminen ja muutokseen valmistautuminen on ollut puutteellista ja aineistosta nousi esille työntekijöiden epävarmuus ja huoli tulevan edessä. Koska keräsin aineiston ensisijaisesti omaa työyhteisöäni varten, olen seurannut aitiopaikalta muutoksen etenemistä ja siihen valmistautumista omassa työyhteisössäni. Toimistollamme nousee myös esiin epävarmuus ja huoli tulevasta, aivan niin kuin kerätyn aineistonkin mukaisesti. Huolen aiheina tulevassa muutoksessa on vielä muutama päivä ennen muutostakin olemassa asiakastietojärjestelmien käyttö uusien työtehtävien hoitamiseksi, rangaistusajan suunnitelmien laatimisen sisältö sekä vankiloitten puutteellinen tuntemus. Vaikka olemme saaneet koulutuksen keväällä 2015 sekä

rangaistusajan suunnitelmien laatimiseen että vankiloiden toimintoihin, ei koulutuksista ole välttämättä saatu tarttumapintaa konkreettiseen asiakastyöhön. Tämä lisää entisestään epävarmuutta uusien työtehtävien suhteen. Toimistollamme on puhututtanut myös muutoksen ajankohta, joka sijoittuu juuri kesälomakauden alkuun. Saako kesällä tarpeeksi tukea niin omilta esimiehiltä kuin organisaation ylemmiltä tahoilta uusien tehtävien hoitamisessa? Kesällä myös toimistossamme käytössä olevat henkilöstöresurssit puhututtavat ja herättävät huolta siitä, voidaanko laadukasta asiakastyötä toteuttaa kesäaikana. 1.5.2015 tulee voimaan myös uusi yhdyskuntaseuraamuslaki, joka asettaa omat haasteensa yhdyskuntaseuraamustyöhön ja tuo mukanaan lisää työtehtäviä.

Kerätyssä aineistossa nousi esiin myös huoli resurssien riittävydestä ja töiden organisoimisesta. Osa yhdyskuntaseuraamustoimistojen työntekijöistä koki resurssit riittäviksi, mutta osa koki työmäärän olevan jo nykyisilläänkin liian suuri ja pelko resurssien riittävydestä nousi kyselyissä esiin. Olisiko Rikosseuraamuslaitoksella tarpeen tarkastella resurssien kohdentumista laajemminkin koko organisaation tasolla? Onko kaikkien yhdyskuntaseuraamustoimistojen resurssointi ajantasalla työmääriin suhteutettuna?

Muutoksen edellä johtamiskysymykset nousevat myös esille. Mikä on hyvän johtajan rooli muutokseen sitouttamisessa ja mikä on johtajan vastuu henkilöstön motivoinnissa? Kerätyssä aineistossa nousi esille pilotointivaiheen aloittaminen jopa hyvinkin hataralla pohjalla. Aineistossa nousseiden kommenttien mukaan voidaan todeta, että osa työntekijöistä koki, että uudet työtehtävät vain heitettiin heidän hoidettavaksi eikä koulutusta tai perehdytystä juuri-kaan ollut. Kerätystä aineistosta voidaan myös todeta asiakastyöntekijöiden ja esimiesten välinen kuilu. Tiedonkulkua ja töiden organisointi on ollut välillä puutteellista, mikä on lisännyt muutosvastarintaa ja hämmennystä asiakastyöntekijöiden keskuudessa. Tieto muutoksista tulee Rikosseuraamuslaitoksella organisaatiossa ylhäältä alaspäin, ja kerätyn aineiston perusteella voidaankin asiallisesti pohtia lähijohtajuuden roolia ja merkitystä muutoksen juurruttamisessa kentällä. Lähiesimiesten vahva työskentelyote muutosprosessissa asiakastyöntekijöiden kanssa voisi omalta osaltaan vähentää muutosvastarintaa ja lisätä henkilöstön sitoutuneisuutta uudistuksiin.

Jos pohditaan tiedonkulkua ja organisointiä koko organisaation tasolla, voidaan helposti yhtyä kerätyssä aineistossa nousseisiin seikkoihin. Vielä vuoden 2015 alussa, kun alitaytöntöönpanotehtävien siirtymiseen oli enää neljä kuukautta aikaa, elettiin epätietoisuuden ja epävarmuuden aikaa. Riittävän varhaisessa vaiheessa aloitettu tiedotus ja koulutus uusien työtehtävien haltuunottamiseksi olisi voinut sitouttaa henkilökuntaa paremmin, lisätä varmuutta omasta osaamisesta ja näin ollen parantaa myös laadukasta asiakastyötä. Henkilökunta kuitenkin pääsääntöisesti kokee muutoksen hyvänä ja tervetulleena uudistuksena, joka selkeyttää vankeusrangaistuksen alkutoimia niin organisaation kuin tuomitunkin näkökulmasta.

Yksi opinnäytetyössäni selvitettävänä ollut asia oli asiakkaan asema. Niin kuin olen jo aiemmin teoriaosuudessa todennut, on asiakkuuden kokonaishallinnalla, työntekijän ja asiakkaan suhteella sekä vankiloiden ja yhdyskuntaseuraamustoimistojen välisellä yhteydenpidolla merkittävä rooli asiakkaan rikollisesta käyttäytymisestä irtautumisessa. Koska jatkossa alitöntöönpanotehtäviä hoitaa yksi viranomaistaho, on siitä varmasti hyötyä asiakkaalle asiakkuuden kokonaishallinnan perusteella. Asiakkaalla on selkeämpi näkemys omasta prosessistaan täytäntöönpanoon liittyen ja hän voi asioida yhden työntekijän kanssa. Lavikkala (2011) tuo esille artikkelissaan Farralin tutkimuksen sosiaalisten tekijöiden merkityksestä rikollisuudesta irtautumisessa. Yksi näistä tekijöistä on juuri työntekijän apu muutoksessa. Uusien työtehtävien organisoimisessa on jatkossa mahdollista panostaa entistä enemmän asiakkaan ja työntekijän väliseen työskentelysuhteeseen ja lisätä näin rikollisuudesta irtautumisen edellytyksiä.

Asiakkuuden hahmottaminen myös rangaistusjärjestelmän kehittymisen näkökulmasta muistuttaa siitä, mihin suuntaan rikosseuraamusala on kehittynyt ja edelleen kehittymässä. Kuten Laine (2011) on tuonut esille Cohenin tutkimuksesta rikollisuudesta ja rankaisemisesta, on kehityssuunta ollut 1950-luvulta näihin päiviin saakka pois suljetuista vankiloista kohti yhteisöllisempiä vaihtoehtoja. Lisäksi kuntouttamisajattelu on voimistunut koko ajan enemmän ja enemmän ja pyrkimys on ollut löytää ihmisten käyttäytymiseen vaikuttavat syyt. Rikosseuraamuslaitoksella on pidettävä huomio asiakkaan kuntouttamisessa ja rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttamisessa. Uusien työtehtävien organisoinnin myötä voidaan entistäkin paremmin panostaa asiakastyöhön ja asiakkaan kuntoutumisen kannalta olennaisiin seikkoihin, joita voidaan entistäkin paremmin jatkossa ottaa huomioon muun muassa vankilaan sijoittamisen ja työskentelyn jatkuvuuden kannalta.

Rikosseuraamuslaitoksen tärkeä tavoite on uusintarikollisuuteen vaikuttaminen. Tuleva muutos mahdollistaa pidemmät asiakasjatkumot vapaudesta vapauteen, eli työskentely voidaan aloittaa jo ennen vankeusrangaistuksen alkamista ja sitä voidaan jatkaa mahdollisesti ehdonalaan vapauduttaessa. Asiakastyöntekijä oppii tuntemaan tuomitun ja tämä mahdollistaa tuomitun sosiaalisen selvityksen edistämistä, koska jo ennen tuomion aloittamista voidaan suunnitella jatkumoa jo vankeusajan jälkeiseen aikaan. Yhdyskuntaseuraamustoimistoissa vankeuden alkutoimiin liittyvät tehtävät koskevat alle kahden vuoden vankeusrangaistusta suorittavia. Tämä on korkean uusimisriskin ryhmä. Tynin ja Blomsterin (2012) mukaan esimerkiksi rattijuopumukseen syyllistyneet omaavat korkean uusimisriskin ja heidät pitäisi sijoittaa vankeusaikana intensiiviseen kuntoutukseen kuten vankilan ohjelmatoimintaan. Sijoitteluesitystä tekevän asiakastyöntekijän ammattitaito ja tietotaito tulevat korostumaan sijoitusesityksiä tehtäessä nimenomaan siltä osin, kuinka osataan sijoittaa tuomitut heille sopiviin laitoksiin heidän tarpeidensa mukaisesti. Haasteena on myös se, että yhdyskuntaseuraamustoimistoissa voi olla tuomitun tuntemus jo useiden vuosien ajalta ja näkemys siitä, mikä vankila olisi toiminnoiltaan juuri sopiva kyseiselle tuomitulle, mutta varsinaisen sijoitus-

päätöksen tekee kuitenkin arviointikeskus joka voi päätöksellään kumota yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijän esityksen. Se, saadaanko näkemykset ja sijoitteluisia toivotut linjaukset toteutumaan käytännössä, jää nähtäväksi.

9.4 Lopuksi

Opinnäytetyön laatiminen oli mielenkiintoinen prosessi. Tehty selvitys lisäsi omaa asiantuntijuuttani aiheen parissa ja uskon, että tehdystä selvityksestä on hyötyä yhdyskuntaseuraamustoimistoissa uusien työtehtävien parissa. Valitettavasti omassa työyhteisössäni tehtyä selvitystä ei hyödynnetty kevään 2015 aikana, eikä sitä käsitelty yhteisesti. Opinnäytetyöni tavoite, työskentelymalli työyhteisöni käyttöön, jäi saavuttamatta. Vaikka kokemustietoa oli saatavilla pilotointivaiheessa mukana olleilta toimistoilta sekä arviointikeskukselta ja ulosottovirastolta, ei se loppujen lopuksi ollut riittävää työskentelymallin luomiseksi. Loppujen lopuksi tehdyn selvityksen perusteella oli mahdollista nostaa esille vain havaintoja, joita on kokemusten myötä noussut pilottitoimistoissa esiin. Näiden havaintojen perusteella toin esille niitä seikkoja, joihin koen olevan perusteltua kiinnittää huomiota.

Mahdollisuus seurata kehittämisen näkökulmasta omassa organisaatiossani tapahtuvaa muutosprosessia on ollut tähän mennessä ainutlaatuinen kokemus. Kun aloitin opinnäytetyön laatimisen, odotin saavani paljon tietoa prosessista ja odotukseni alitäytäntöpanotehtävien organisoinnin suhteen olivat korkealla. Olen kuitenkin huomannut, kuinka moni asia tällaisessa organisaation tasolla tapahtuvassa muutosprosessissa vaikuttaa ja kuinka monta muuttujaa siinä on mukana. Tiedottamisen, koulutustarpeiden ja resurssoinnin tarkastelu sekä johtamiskysymys niin organisaation, alueen kuin paikallistoimistojenkin tasolla on avannut näkemystäni koko Rikosseuraamuslaitoksen toiminnasta ja organisoinnista.

Tutkimusaiheeni on ajankohtainen ja työelämälähtöinen. Tutkimukseni aihe eli uusien työmenetelmien käyttöönotto on prosessi, jolla ei ole selkeää alkua eikä loppua. Tutkimukseni on rajattu ajalle 1.1.2014-31.12.2014, vaikka todellisuudessa prosessi jatkuu vielä tämänkin jälkeen. Jos opinnäytetyölleni olisi ollut mahdollista antaa aikaa vuoden 2015 puolelle, olisi tavoiteltu työskentelymalli ollut todennäköistä laatia ja saada henkilöstön käyttöön tarkempaa ja käytännönläheisempää ohjeistusta ja tietoa uusien työtehtävien haltuunottamisesta. Tämä antaa mahdollisuuksia kuitenkin jatkotutkimukselle, jossa tätä opinnäytetyötä ja saatuja tuloksia voidaan hyödyntää.

LÄHTEET

Council of Europe. 2014. Recommendation CM/Rec(2010)1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules. Viitattu 10.11.2014.

<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1575813&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>

Haapasalo, J. 2008. Kriminaalipsykologia. Juva: WS Bookwell Oy.

Hallituksen esitys HE 110/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vankeuslain muuttamisesta.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2002. Tutki ja kirjoita. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino Oy.

Kananen, J. 2010. Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja-sarja. Tampereen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print.

Kempainen, M. 2014. Psykososiaalinen sosiaalityö ja desistanssin tukeminen ehdollisen vankeuden valvonnassa. Teoksessa Linderborg, H., Suonio, M. & Lassila, T. (toim.) Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2014, 159-175.

Kiehelä, H. & Tyni, S. 2009. Vaikuttavuuden mittaaminen rikosseuraamustyön haasteena. Teoksessa Rantanen, T. (toim.) Kuntoutus, vaikuttavuus ja kehittäminen. Näkökulmia rikosseuraamusalan työn kehittämiseen. Laurea-ammattikorkeakoulun julkaisusarja A 66. Vantaa: Edita Prima Oy.

Kivivuori, J. & Linderborg, H. 2009. Lyhytaikaisvanki. Tutkimus lyhytaikaisvankien elinoloista, elämäntilasta ja rikollisuudesta. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2/2009.

Laine, M. 2011. Rankaisu ja kuntoutus. Teoksessa Lavikkala, R. & Linderborg, H. (toim.) Rikosseuraamustyön kehittämisen kysymyksiä. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2/2011. 13-40.

Lassila, T. 2013. Motivaation ilmeneminen puheessa ja motivaatiolle annetut merkitykset. Teoksessa Linderborg, H., Suonio, M. & Lassila, T. (toim.) Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2014, 213-230.

Lavikkala, R. 2011. Vaikuttavan rikosseuraamustyön kysymyksiä. Teoksessa Lavikkala, R. & Linderborg, H. (toim.) Rikosseuraamustyön kehittämisen kysymyksiä. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2/2011, 93-140.

Matikkala, J. 2010. Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä. Helsinki: Edita Prima Oy.

Motiuk, L. 2003. Rikollista käyttäytymistä selittävät teoriat. Teoksessa Järvenpää, R. & Kempas, M. (toim.) What works - Mikä toimii vankeinhoidossa ja kriminaalihuollossa? Vankeinhoidon koulutuskeskuksen oppikirja 1/2003.

Pöytäkirja. Rikosseuraamuslaitoksen johtoryhmä. 18.12.2014.

Rikosseuraamuslaitos. 2014. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 7.8.2014.
<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2014. Rikosseuraamuslaitoksen organisaatio. Viitattu 7.8.2014, 11.10.2014.

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/organisaatio.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2014. Rikosseuraamuslaitos: Vankeus. Viitattu 7.8.2014.
<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/vankeus.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2014. Rikosseuraamuslaitos: Valvontarangaistus. Viitattu 7.8.2014.
<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/valvontarangaistus.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2014. Rikosseuraamuslaitos: Arviointikeskukset. Viitattu 13.8.2014.
http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/vankeusrangaistukseentuomittujensi_joitteluja siirtaminen/arviointikeskukset.html

Rikosseuraamuslaitos. 2014. Rikosseuraamuslaitos: Yhdyskuntaseuraamukset. Viitattu 4.10.2014
<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/yhdyskuntaseuraamukset.html>

Rikosseuraamuslaitos. Valvontarangaistus-esite. 2014. Viitattu 4.10.2014.
http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/esitteet/697aJhOOE/VALRA_sidors_yhmille.pdf

Rikosseuraamuslaitos. Vankeusrangaistukseen tuomittujen sijoittelu ja siirtäminen.
http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/vankeusrangaistukseentuomittujensi_joitteluja siirtaminen.html. Viitattu 11.10.2014

Rikosseuraamuslaitos. Vankilat. Viitattu 11.10.2014.
http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikat_jayhteystiedot/vankilat.html

Rikosseuraamuslaitos. Yhdyskuntaseuraamustoimistot. Viitattu 11.10.2014.
http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikat_jayhteystiedot/yhdyskuntaseuraamustoimistot.html

Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. 2014. Viitattu 11.10.2014. <http://www.rskk.fi/fi/>

Tapani, J. & Tolvanen, M. 2011. Rikosoikeus. Rangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano. Talentum: Hämeenlinna. Kariston Kirjapaino Oy.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2003. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tuomioiden täytäntöönpanon aloittaminen. 15/2013. Viitattu 11.10.2014.
http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1362575472873/Files/OMML_15_2013_Tuomioiden_taytantonpano_64s.pdf

Tyni, S. & Blomster, B. 2012. Vähentävätkö vankitoiminnot uusintarikollisuutta? Julkaisussa Yhteiskuntapolitiikka 77 (2012) :6.

Viikki-Ripatti, S. 2011. Rikollisuudesta irrottautuminen subjektiivisena kokemuksena. Teoksessa Lavikkala, R. & Linderborg, H. 2011. Rikosseuraamustyön kehittämisen kysymyksiä. Vantaa: Rikosseuraamusalan koulutuskeskus, 197 - 226.

Haastattelut

Hannula, P. 2014. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön ylitarkastajan haastattelu 6.10.2014.

Hirvonen, P. 2014. Perintäsihteerin haastattelu, Pohjois-Karjalan ulosottovirasto 13.10.2014

Matikainen, L. 2014. Kihlakunnan ulosottomiehen haastattelu, Pohjois-Karjalan ulosottovirasto 13.10.2014

Riittinen, L. 2014. Arviointikeskuksen johtajan haastattelu 3.11.2014.

Liite 1: Saatekirje kyselyyn

Hei!

Olen Joensuun yhdyskuntaseuraamustoimiston rikosseuraamustyöntekijä ja teen opinnäytetyötäni Laurea-ammattikorkeakouluun. Opiskelen siellä Sosiaali- ja Rikosseuraamusalan johtamisopinnoita.

Opinnäytetyöni aiheena on Alitäytäntöönpanotehtävien siirtyminen Pohjois-Karjalan ulosottovirastolta Joensuun yhdyskuntaseuraamustoimistolle. Aihe on ajankohtainen, sillä Rikosseuraamuslaitos ottaa mahdollisesti 1.3.2015 alkaen hoidettavakseen ulosottovirastolta siirtyvät alitäytäntöönpanotehtävät. Tätä kirjoittaessani ei asiasta ole vielä saatu paljoakaan informaatiota eikä hallinnollisia päätöksiäkään asiasta ole vielä tehty. Aikaa on siis reilu puoli vuotta valmistautua mahdollisesti tuleviin uusiin työtehtäviin. Siksi otinkin tehtäväkseni selvittää, mitä tämä alitäytäntöönpanotehtävien siirtyminen käytännössä tarkoittaa ja mitä juuri Joensuun yhdyskuntaseuraamustoimiston on otettava huomioon alkaessaan valmistautua hoitamaan uusia työtehtäviä.

Haastattelen opinnäytetyötäni varten Pohjois-Karjalan ulosottoviraston henkilökuntaa sekä postitan sähköpostitse kyselyt aiheesta Suomessa toimiviin yhdyskuntaseuraamustoimistoihin, jotka ovat pilotointivaiheessa mukana. Lisäksi teen erillisen sähköpostikyselyn Itä- ja Pohjois-Suomen Rikosseuraamusalueen arviointikeskuksille ja selvitän heidän näkemyksiään täytäntöönpanon aloitustehtävien organisoinnista.

Opinnäytetyöni tavoitteena on saada aikaiseksi prosessikuvaus siitä, kuinka Joensuun yhdyskuntaseuraamustoimisto voi ottaa haltuunsa uusien työtehtävien hoitamisen suhteellisen lyhyessä ajassa. Lisäksi aukikirjoitan mallinnuksen uusien työtehtävien hoitamiseksi, mihin pyrin saamaan tietoa henkilöstöresursseista, henkilöstökoulutuksen tarpeesta, sidosryhmäyhteistyöstä ja henkilöstön informoinnista uusien työtehtävien osalta.

Oheisessa liitteessä on pienimuotoinen kysely, johon toivon teidän vastaavan. Kysymykset ovat avoimia kysymyksiä ja toivoisin teiltä mahdollisimman paljon tietoa kysyttävistä asioista. Se tieto, mitä toimistollanne on jo käytössä, voidaan valjastaa meidän toimistomme käyttöön ja voimme valmistautua jo etukäteen uusien työtehtävien hoitamiseksi ja palvella asiakkaitamme entistäkin paremmin.

Kiitän jo etukäteen vastauksistanne! Mahdollisiin tiedusteluihin vastaan mielelläni joko puhelimitse tai sähköpostitse. Myös haastattelu puhelimitse on mahdollista, jos se tuntuu teistä miellyttävämmältä tavalta vastata kyselyyn.

Terveisin

Liite 2: Yhdyskuntaseuraamustoimistojen kyselyrunko

1. Milloin olette aloittaneet alitäytäntöönpanotehtävien pilotointivaiheen toimistollanne?
2. Millaiset henkilöstöresurssit yhdyskuntaseuraamustoimistollanne on käytettävissä ulosottovirastolta siirtyviin työtehtäviin liittyen?
3. Kuinka olette organisoineet pilotointivaiheen työtehtävien hoitamisen toimistollanne?
4. Millaisia alitäytäntöönpanon työtehtäviä toimistollenne kuuluu?
5. Millaisia asiakasmääriä olette käsitelleet pilotointivaiheen aikana toimistollanne? Määrittele asiakasmääriä tietyinä ajanjaksona esimerkiksi puolen vuoden aikana.
6. Millaista henkilöstökoulutusta teille on järjestetty uusien työtehtävien hoitamiseksi?
7. Millaista koulutusta/ohjausta olisit tarvinnut tehtävien hoitamiseksi?
8. Millaista sidosryhmäyhteistyötä/viranomaisyhteistyötä teette ja minkä tahojen kanssa?
9. Millaiset ovat kokemuksenne yhteistyöstä eri tahojen kanssa?
10. Millaista kokemusta sinulla on yhteistyöstä Rikosseuraamuslaitoksen arviointikeskuksen kanssa pilotointivaiheen aikana?
11. Kuinka olette valmistautuneet etukäteen pilotointivaiheen alkamiseen toimistollanne?
12. Millaisia havaintoja olette tehneet uusia työtehtäviä hoitaessanne? Haasteet? Ongelmat? Positiiviset kokemukset?
13. Rikosseuraamuslaitoksen tilinpäätös ja toimintakertomuksessa (2013, 22.) sanotaan, että "Alitäytäntöönpanotehtävien siirto ulosotolta Rikosseuraamuslaitokselle lisää mahdollisuuksia vaikuttavaan toimintaan erityisesti lyhytaikaisvankien kohdalla. Laitosajan suunnitelmallisuutta voidaan lisätä suunnittelemalla tuomitun kanssa laitosajan sijoitusta ja sisältöä etukäteen." Kuinka tämä on näkynyt pilotointivaiheessa toimistollanne?
14. Millaisia vaikutuksia sillä on asiakkaalle, että alitäytäntöönpanon työt mahdollisesti siirtyvät Rikosseuraamuslaitokselle? Voit kertoa omista tähänastisista kokemuksistasi ja siitä, mitä hyötyjä/haittoja ajattelet tulevaisuudessa tähän liittyvän.
15. Kertoisitko tähän vielä vapaasti, kuinka alitäytäntöönpanotehtäviin liittyvä asiakasprosessi etenee teidän toimistollanne. Mistä asiakkuus alkaa? Kuinka toimitte prosessin aikana? Mihin teidän roolinne päättyy?
16. Millaisia kehittämissideoita sinulla on herännyt pilotointivaiheen aikana?
17. Vapaa sana pilotointivaiheen kokemuksista.

Liite 3: Arviointikeskuksen kyselyrunko

1. Millaisia ajatuksia alitäytäntöönpanotehtävien siirtyminen ulosottovirastolta Rikosseuraamuslaitoksen hoidettavaksi sinussa herättää?
2. Millainen merkitys asiakkaalle/vangille on alitäytäntöönpanotehtävien siirtymisellä ulosottovirastolta Rikosseuraamuslaitoksen hoidettavaksi?
3. Kuinka mielestäsi pitäisi hoitaa asiakkaan/vangin rangaistusajan suunnitteluun ja sijoitteluun liittyvä päätöksentekoprosessi? Millainen rooli asiakkaalla/vangilla tässä prosessissa mielestäsi pitäisi olla?
4. Rikosseuraamuslaitoksen tilinpäätös ja toimintakertomuksessa (2013, 22.) sanotaan, että "Alitäytäntöönpanotehtävien siirto ulosotolta Rikosseuraamuslaitokselle lisää mahdollisuuksia vaikuttavaan toimintaan erityisesti lyhytaikaisvankien kohdalla. Laitosajan suunnitelmallisuutta voidaan lisätä suunnittelemalla tuomitun kanssa laitosajan sijoitusta ja sisältöä etukäteen." Millaisia ajatuksia tämä herättää?
5. Millaista yhteistyötä teette alitäytäntöönpanotehtävien hoitamiseksi ja minkä tahojen kanssa?
6. Millaista yhteistyötä on? Haasteet? Onnistumiset?
7. Millainen on arviointikeskuksen rooli yhdyskuntaseuraamustoimistojen kanssa tehtävässä yhteistyössä alitäytäntöönpanotehtäviin liittyen?
8. Kertoisitko tähän omin sanoin omasta roolistasi ja työtehtävistäsi alitäytäntöönpanotehtäviin liittyen: Millainen on asiakasprosessi? Millaisia työvälineitä käytät? Millä tavalla asiakas/vanki voi vaikuttaa häntä koskeviin päätöksiin?
9. Vapaa sana: Huolia, murheita, pelkoja, toiveita, ajatuksia muutokseen liittyen?